

Research Paper

Identifying the Psychological Factors Postponing the Marriage in Iranian Women: A Qualitative Study

Seyed Mohsen Kheirkhah Alavi¹ , *Bahman Bahmani² , Kianoush Abdi³

1. Social Determinants of Health Research Center, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.
2. Department of Counseling, Faculty of Mental Health and Behavior Science, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.
3. Department of Rehabilitation Management, Faculty of Rehabilitation Science, Psychosis Research Center, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.

Citation Kheirkhah Alavi SM, Bahmani B, Abdi K. [Identifying the Psychological Factors Postponing the Marriage in Iranian Women: A Qualitative Study (Persian)]. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2024; 30:E5031.1. <http://dx.doi.org/10.32598/ijpcp.30.5031.1>

<http://dx.doi.org/10.32598/ijpcp.30.5031.1>

Received: 25 Jun 2024
Accepted: 26 Nov 2024
Available Online: 29 Dec 2024

ABSTRACT

Objectives Despite the emphasis on early marriage in different cultures, the age at marriage has increased in most countries. Many studies have investigated various factors that prevent marriage; however, psychological factors have been neglected. This study aims to identify the psychological factors that postpone Iranian women's decision to marry.

Methods This is a qualitative study using the conventional content analysis method. The participants were 14 single women aged 25-41 years in Tehran, Iran in 2023 who were selected using a purposive method until reaching data saturation in semi-structured interviews. Finally, the data was analyzed in MAXQDA 2020 software.

Results The analysis of the interviews led to the extraction of 35 first-order sub-themes, 13 second-order sub-themes, and three main themes: (1) idealistic cognitive beliefs (ideal personality characteristics, ideal relational characteristics, ideal socio-economic characteristics, and ideal family characteristics), (2) negative cognitive attitudes (negative attitudes towards the marriage outcome, negative attitudes towards the marriage, negative attitudes towards childbearing, and prioritizing work over marriage), and (3) individualistic personality traits (perfectionism, intimacy avoidance, emotional orientation, self-centeredness, and negative self-identity perception).

Conclusion Based on the findings, in addition to considering external factors and requirements, Iranian women need to have a positive attitude towards marriage, real expectations and beliefs, and lower individualistic personality traits to have the intention to marry and maintain a desirable marital relationship.

Key words:

Marriage postponement, Psychological factors, Women

* Corresponding Author:

Bahman Bahmani, Associate Professor.

Address: Department of Counseling, Faculty of Mental Health and Behavior Science, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.

Tel: +98 (912) 5992685

E-mail: b.bahmani43@yahoo.com

Copyright © 2024 The Author(s); Publisher by Iran University Medical Sciences
This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract

Introduction

Early marriage has been emphasized in different societies and cultures. Evidence suggests that married people live longer and have better quality of life than single people. The best age to marry is 22-25 years. However, nowadays, marriage is not a high priority for young people, and academic, occupational, and social achievements are more important for them, and marriage is postponed until these achievements are achieved. Therefore, it is necessary to study individual and personal factors along with external factors. This study aims to identify the psychological factors that prevent Iranian women from marriage.

Methods

This is a qualitative study that was conducted in 2023. Fourteen single women aged 26-41 years in Tehran, Iran were purposefully selected. To identify the psychological factors postponing the marriage, semi-structured interviews were conducted, each taking 27-84 minutes. At the beginning of the interviews, the main open-ended questions were asked. Then, according to their answers, follow-up and probing questions were asked to collect more information. All the interviews were recorded by a digital recorder. The recorded information was transcribed and read. Then, the analysis was carried out based on Graneheim and Lundman's content analysis method. This method includes three stages of preparation, organization, and reporting. Guba and Lincoln's criteria (credibility, confirmability, transferability, and dependability) were used to determine the trustworthiness of the data. MAXQDA 2020 software was used for data analysis.

Results

Among the participants, 8 (57%) had a bachelor's degree, 4 (29%) had a master's degree, and 2 (14%) had a doctorate degree. Only two women (14%) did not have a history of employment or were students. Others were either currently employed, or had a history of employment. Regarding their socio-economic status, they had a household income of 80-300 million Rials.

The analysis of the interviews led to the extraction of 1092 semantic units, 177 open codes, 35 first-order sub-themes, 13 second-order sub-themes, and three main themes. These themes were: idealistic cognitive beliefs, negative cognitive attitudes, and individualistic personality traits.

The first theme refers to the beliefs, standards, and expectations that women have for their romantic partner and future spouse, their marital life, and their ideal conditions. It included 10 first-order sub-themes and four second-order sub-themes: Ideal personality characteristics (maturity, attractiveness, progressivism, and health-oriented), ideal relational characteristics (mutual understanding and perfect love), ideal socio-economic characteristics (financial self-sufficiency and flexible working conditions), and ideal family characteristics (familial differentiation and familial status).

The second theme refers to the perceptions of and attitudes towards marriage and its outcome. It also included 10 first-order sub-themes and four second-order sub-themes: Negative attitudes towards the marriage outcome (fear of bad relationships, fear of divorce, fear of infidelity, and fear of boring sexual life), negative attitudes towards the marriage (being against marriage, non-adherence to traditional marriage), negative attitudes towards childbearing (responsibility of having children and reluctance to have children), and prioritizing work over marriage (conflict with professional roles and conflict with work tasks).

The third theme refers to personality traits that are incompatible with being in a relationship and living with another person and prevent from starting or continuing a relationship. It included 15 first-order sub-themes and five second-order sub-themes: Perfectionism (detail-oriented/excuse-making, obsessive comparisons, overthinking), intimacy avoidance (limited relationships, superficial relationships, unstable relationships), emotional orientation (pessimism, diversity seeking, and irrational decision-making), self-centeredness (avoidance of responsibility, avoidance of limitations, and dictatorship), and negative self-identity perception (self-deprecation, low self-esteem, passiveness).

Conclusion

For a successful marriage, in addition to providing the necessary external conditions, it is necessary for the women to have a positive attitude, realistic beliefs, and empathetic and egalitarian characteristics in order to be able to form, maintain, and flourish a desirable and efficient marital relationship.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of the [University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences](#) (Code: IR.USWR.REC.1402.137). A written informed consent was obtained from all participants after explaining the study objectives and methods to them. They were assured of the confidentiality of their information and were free to leave the study at any time.

Funding

This article was extracted from the master's thesis of the first author, funded by the Social Determinants of Health Research Center of the [University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences](#).

Authors contributions

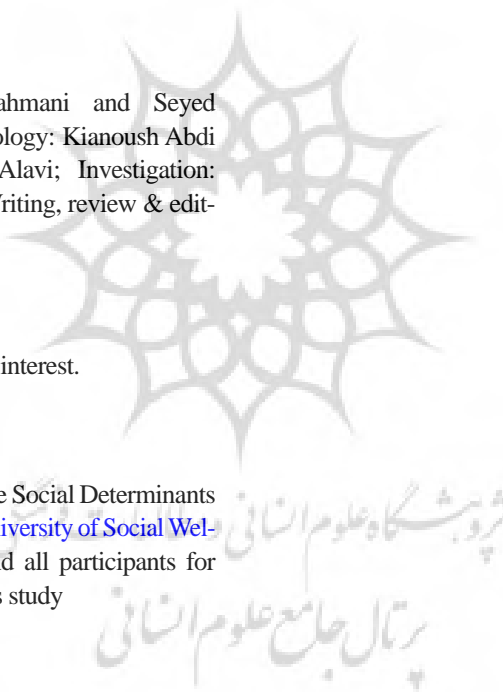
Conceptualization: Bahman Bahmani and Seyed Mohsen Kheirkhah Alavi; Methodology: Kianoush Abdi and Seyed Mohsen Kheirkhah Alavi; Investigation: Seyed Mohsen Kheirkhah Alavi; Writing, review & editing: All authors.

Conflicts of interest

The authors declare no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors would like to thank the Social Determinants of Health Research Center of the [University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences](#) and all participants for their support and cooperation in this study

مقاله پژوهشی

شناسایی عوامل روان‌شناختی بازدارنده ازدواج در دختران ایرانی: یک مطالعه کیفی

سید محسن خیرخواه علوی^۱، بهمن بهمنی^۲، کیانوش عبدی^۳

۱. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.
۲. گروه مشاوره، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.
۳. گروه مدیریت توانبخشی، مرکز تحقیقات سایکوز، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.

Use your device to scan and read the article online

Citation Kheirkhah Alavi SM, Bahmani B, Abdi K. [Identifying the Psychological Factors Postponing the Marriage in Iranian Women: A Qualitative Study (Persian)]. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2024; 30:E5031.1. <http://dx.doi.org/10.32598/ijpcp.30.5031.1>

doi <http://dx.doi.org/10.32598/ijpcp.30.5031.1>

حکیده

تاریخ دریافت: ۰۵ تیر ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۰۶ آذر ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۰۹ دی ۱۴۰۳

اهداف با وجود تأکید ادیان، دولت‌ها و فرهنگ‌ها به ازدواج و تسریع در آن در چند دهه اخیر شاهد افزایش روزافزون سن ازدواج در اکثر کشورهای جهان بوده‌ایم. پژوهشگران زیادی به بررسی عوامل مختلف بازدارنده ازدواج پرداخته‌اند. با این حال، در این میان عوامل بازدارنده روان‌شناختی، مغفول مانده‌اند. این پژوهش با هدف شناسایی عوامل روان‌شناختی بازدارنده ازدواج در دختران انجام شده است.

مواد و روش‌ها رویکرد این پژوهش، کیفی و نوع آن تحلیل محتوای قراردادی بود. مشارکت‌کنندگان این پژوهش را ۱۴ دختر مجرد بالای ۲۵ سال تشکیل دادند که با روش هدفمند و تازمان دستیابی به اشباع نظری انتخاب شدند. داده‌ها نیز با استفاده از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. در نهایت داده‌ها به روش استقرایی گرانهایم و لاندمن توسط نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۲۰۲۰ تحلیل شدند.

یافته‌ها براساس تجزیه و تحلیل متن مصاحبه‌ها، ۳۵ زیرطبقه سطح ۱ و ۱۳ زیرطبقه سطح ۲ و ۳ طبقه اصلی استخراج شد که عبارت بودند از: ۱. باورهای شناختی ایدئال‌گرایانه (شامل ویژگی‌های آرمانی شخصیتی، ویژگی‌های آرمانی ارتباطی، ویژگی‌های آرمانی اقتصادی-اجتماعی و ویژگی‌های آرمانی خانوادگی)، ۲. نگرش‌های شناختی منفی‌نگرانه (شامل نگرش منفی به نتیجه ازدواج، نگرش منفی به پدیده ازدواج، نگرش منفی به فرزندآوری و ترجیح اقتضائات شغلی بر اقتضائات ازدواج) و ۳. ویژگی‌های شخصیتی فردگرایانه (شامل تمامیت‌خواهی، صمیمیت‌گریزی، هیجان‌مداری، خودمحوری و هویت من‌بد).

نتیجه‌گیری مبتنی بر یافته‌های این پژوهش، علاوه بر لزوم وجود شرایط و اقتضائات بیرونی ضروری برای اینکه فرد نسبت به ازدواج اقدام کند، وجود اقتضائاتی درونی نیز لازم است. برای این منظور لازم است ابتدا فرد تمایل و نگاهی مثبت نسبت به پدیده ازدواج و زندگی مشترک داشته باشد و معیارها، انتظارات و خواسته‌های خود از همسر آینده و رابطه عاطفی‌اش را بشناسد و آن‌ها را با واقعیت منطبق سازد. علاوه بر این‌ها، ضروری است فرد ویژگی‌های شخصیتی فردگرایانه را در خود کاهش داده و ویژگی‌هایی که به ایجاد، پرورش و تداوم یک رابطه عاطفی مطلوب کمک می‌کند را در خود پرورش دهد.

کلیدواژه‌ها:

به تعویق ازدواج، عوامل روان‌شناختی، زنان

* نویسنده مسئول:

دکتر بهمن بهمنی

نشانی: تهران، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان، گروه مشاوره.

تلفن: ۵۹۹۲۶۸۵ (۹۱۲) ۹۸+

پست الکترونیکی: b.bahmani43@yahoo.com

Copyright © 2024 The Author(s); Publisher by Iran University Medical Sciences

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

مقدمه

ترس از تعهد به شریک زندگی و از دست دادن آزادی‌های فردی، یکی دیگر از دلایلی است که افراد از ازدواج اجتناب می‌کنند. موارد روزافزون طلاق در سراسر دنیا نیز عاملی است که این اجتناب را بیشتر می‌کند. علاوه بر این، گسترش تحصیلات و توسعه اقتصادی موجب بالا رفتن سطح انتظارات و استانداردهای افراد شده است. امروزه زنان در انتظار رسیدن شاهزاده رؤیاهای خود صبر می‌کنند و ازدواج خود را به تأخیر می‌اندازند. رسانه‌های اجتماعی یکی از مهم‌ترین منابعی است که انتظارات زنان درباره ازدواج و زندگی مشترک را افزایش داده است. علاوه بر این، رسانه‌ها در عادی‌سازی ازدواج دیر هنگام نیز نقش دارند. امروزه افراد مادی‌گرا شده و هر کس به دنبال کسب دستاوردهای بیشتر و داشتن زندگی با استانداردهای بالاتر است. نسل امروز تمایل زیادی به زندگی مرفه داشته و برای دستیابی به این مهم، افراد زمان زیادی از زندگی خود را صرف کسب درآمد بیشتر می‌کنند و در این راه، از جنبه‌های مهمی از زندگی غافل می‌شوند [۳].

از این گذشته، حتی وقتی فرد تصمیم به ازدواج می‌گیرد، معیارهای متفاوتی نسبت به گذشته دارد. در دنیای مدرن، عشق به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فاکتورها برای اقدام به ازدواج تلقی می‌شود. به‌مرور زمان نرخ ازدواج‌های برنامه‌ریزی‌شده و کنترل والدین و خویشاوندان در انتخاب همسر کاهش یافت و آزادی انتخاب جای آن را گرفت. امروزه در سراسر جهان عشق، جذابیت ظاهری و جنسی و دلنشینی به محرکی اصلی برای انتخاب همسر تبدیل شده است [۱۵].

هرچند بیشتر پژوهشگران و نظریه‌پردازان مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را به‌عنوان عوامل اصلی افزایش سن اولین ازدواج تلقی می‌کنند [۳، ۱۶-۱۸]، اما نمی‌توان نقش خود فرد را در به تأخیر انداختن ازدواج نادیده گرفت. فرض بنیادین رویکردهای برساخت‌گرایانه^۱ این است که انسان موجودی خلاق^۲، مبتکر^۳ و معنا ساز^۴ است که به جهان اجتماعی خود معنا و نظم می‌بخشد؛ لذا در تعریف انسان، بر عنصر اراده‌گرایی^۵ تأکید می‌شود. بر این اساس، کنش‌های انسانی مبتنی بر انتخاب‌های ذهنی و دلایل فردی هستند [۱۹]. در نتیجه، برداشت فرد از موانع و محدودیت‌های محیطی، اثرگذارتر از خود آن موانع و محدودیت‌ها می‌باشد. انسان به‌عنوان یک موجود داده‌پرداز که بخش مهمی از رفتارش محصول پردازش اطلاعات، ادراک و تصمیم‌گیری بر اساس معنایی است که به پدیده‌های پیرامونش می‌دهد، نسبتش با عوامل محیطی، یک نسبت انتخاب‌شده می‌باشد [۲۰]. از این رو، نادیده گرفتن فرد به‌عنوان تصمیم‌گیرنده

ازدواج در مقایسه با تمامی ارتباطات و تعاملات انسانی، از گسترده‌ترین دامنه برخوردار بوده و دارای ابعاد زیستی، اقتصادی، عاطفی و روانی-اجتماعی می‌باشد [۱]. اهمیت ازدواج از آن‌روست که شکل‌دهنده خانواده بوده و از دیرباز در میان اقوام و جوامع مختلف به اشکال گوناگون وجود داشته و مورد تأکید بیشتر ادیان بوده است [۲]. بیش از یک قرن و نیم است که مطالعات نشان داده زندگی افراد متأهل، طولانی‌تر و باکیفیت‌تر از افراد مجرد است و از شواهد استنباط می‌شود سالم‌ترین و باکیفیت‌ترین ازدواج را افرادی دارند که در سنین ۲۲ تا ۲۵ سالگی ازدواج کرده‌اند [۳]. با وجود اینکه سنت، فرهنگ و سیاست در اکثر کشورهای جهان به تعجیل در ازدواج تأکید داشته‌اند، در چند دهه اخیر شاهد افزایش چشمگیر سن ازدواج در میان هر دو جنس بوده‌ایم [۱].

افزایش سن ازدواج، در نیم قرن اخیر ایران نیز ملموس بوده است [۴]. سرشماری‌های انجام‌شده بین سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۵ در ایران نشان می‌دهد علی‌رغم کاهش مقطعی سن ازدواج در مردان بین سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۵، در مجموع میانگین سن ازدواج در هر دو جنس روندی افزایشی را در بازه سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۵ سپری کرده است که سن اولین ازدواج مردان از ۲۵ به ۲۷/۴ و برای زنان از ۱۸/۴ به ۲۳ سال رسیده است [۵].

نظریه‌پردازان و پژوهشگران مختلف بر اساس دیدگاه و چارچوب نظری خود دلایل مختلفی برای این دگرگونی جهان‌شمول بیان کرده‌اند که جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و فردی را شامل می‌شود. اولویت‌بخشی به خانواده هسته‌ای و فردمحوری، ارتقای جایگاه زنان، گسترش تحصیلات عمومی، شهرنشینی و انتخاب‌های آزادانه در ازدواج که ناشی از مدرنیسم بودند [۶]، توسعه اقتصادی [۷]، استقلال زنان [۸]، نابرابری‌های جنسیتی در ساختار قدرت و فرهنگ [۹]، تغییر ارزش‌ها [۱۰]، افزایش هزینه‌های ازدواج نسبت به فواید آن [۹] و تناسب سنی-جنسی افراد در سن ازدواج [۱۱-۱۳]، برخی از مواردی است که نظریه‌پردازان مختلف در تبیین افزایش سن ازدواج و نرخ تجرد در دهه‌های اخیر ارائه داده‌اند.

اگرچه در گذشته از دختران انتظار می‌رفت در سنین دبیرستان یا حتی پایین‌تر ازدواج کنند و تشکیل خانواده بدهند، اما امروزه دختران گزینه‌های متنوعی را برای خود جست‌وجو می‌کنند که حداقل در سنین پایین، ازدواج یکی از این گزینه‌ها نمی‌باشد [۳]. یکی از دلایل اولویت نداشتن ازدواج برای جوانان، مشکلات آنان برای برقراری تعادل بین کار و زندگی است. آن‌ها رسیدگی به تحصیلات و دستیابی به پیشرفت‌های شغلی را متعارض با ازدواج و تشکیل خانواده می‌بینند، در نتیجه ازدواج را تا دستیابی به این اهداف به تأخیر می‌اندازند. این نوع نگرش در بین زنان بیشتر از مردان شایع است [۱۴].

1. Constructivism approaches
2. Creative
3. Innovator
4. Meaning maker
5. Voluntarism

روش جمع‌آوری داده‌ها

برای انجام این پژوهش، پس از مطالعه جامع پیشینه پژوهش، فراخوانی در سطح شبکه‌های اجتماعی جهت انجام مصاحبه با افرادی که معیارهای ورود به پژوهش را داشتند، منتشر شد. سپس با داوطلبانی که حاضر به شرکت در پژوهش شدند، پس از توضیح کامل درباره هدف و فرایند پژوهش و اخذ رضایت‌نامه کتبی، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته^{۱۱} به‌وسیله سؤالات باز^{۱۲} و در صورت نیاز، سؤالات تعقیبی^{۱۳} و کاوشی^{۱۴} به‌صورت چهره‌به‌چهره و با هدف بررسی موانع روان‌شناختی‌ای که از دواجشان را به تأخیر انداخته بود انجام شد. اصلی‌ترین محورهای سؤالات باز مصاحبه عبارت بودند از معیارهای انتخاب همسر، دلایل و توجیه‌های رد خواستگارهای پیشین، ترس، نگرانی یا انتظار از خود، شریک عاطفی و زندگی مشترک و ویژگی‌ها و خصلت‌هایی که در آغاز یا حفظ یک رابطه عاطفی با دوام می‌تواند برای طرفین چالش‌برانگیز باشد. بعد از هر مصاحبه، محتوای آن کلمه‌به‌کلمه یادداشت و چندین بار بازخوانی و واحدهای تحلیل آن مشخص و کدهای باز اولیه برای آن‌ها تعیین می‌شد. پس از چند مصاحبه که کدهای مشابه در دسته‌های واحدی قرار گرفتند، طبقات و زیرطبقات اولیه‌ای تشکیل شد و به‌مثابه راهنمایی برای اصلاح و گسترش سؤالات مصاحبه‌های بعدی مورد استفاده قرار گرفت.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

به‌منظور تحلیل داده‌ها در این مطالعه از روش تحلیل محتوای قراردادی یا استقرایی گرانهایم و لاندمن^{۱۵} [۲۲] استفاده شد. این رویکرد شامل سه مرحله آماده‌سازی^{۱۶}، سازمان‌دهی^{۱۷}، و گزارش‌دهی^{۱۸} است. در مرحله آماده‌سازی، واحد تحلیل^{۱۹} که می‌توانست کلمه، درون‌مایه یا یک جمله باشد انتخاب شد. همچنین به‌منظور درک هرچه بهتر تجربیات و احساس شرکت‌کنندگان، هر متن چندین بار بازخوانی شد. علاوه بر این، مشاهدات مصاحبه‌کننده در حین مصاحبه را به‌صورت یادداشت‌برداری در عرصه^{۲۰} به نوشته‌ها اضافه کرده و سپس آن‌ها را تجزیه و تحلیل کردیم. مرحله سازمان‌دهی، خود شامل

اصلی در اقدام به ازدواج موجب ادراکی ناقص از پدیده ازدواج دیرهنگام و مجردی شده و کارآمدی برنامه‌ریزی‌های کلان کاهش می‌یابد. نگرش‌ها [۱۴]، باورها، انتظارات، معیارها [۳] و ویژگی‌های شخصی [۱۵] افراد در ادراک شرایط بیرونی و نحوه پاسخ دادن به این محدودیت‌های محیطی نقش مؤثری دارد. بنابراین، در این پژوهش به دنبال کشف و شناسایی مهم‌ترین عوامل روان‌شناختی بازدارنده ازدواج در بین دختران ایرانی بودیم.

روش

طرح مطالعه

این پژوهش به روش کیفی^۶ از نوع تحلیل محتوای قراردادی^۷ انجام شده است. این روش در بررسی سطوحی از تجربه افراد در ارتباط با پدیده‌ها، زمانی که نظریه خاصی مدنظر پژوهشگر نیست، کاربرد دارد. همچنین زمانی که اطلاعات کمی در مورد یک پدیده به‌منظور توسعه یک نظریه، چارچوب نظری یا مدل مفهومی در اختیار داشته باشیم، از تحلیل محتوای قراردادی استفاده می‌کنیم [۲۱]. در این پژوهش به بررسی توصیفی ادراک، رفتار و تجربه مشارکت‌کنندگان درباره عوامل روان‌شناختی بازدارنده ازدواج در دختران پرداخته شد. بنابراین برای درک بهتر این پدیده در این افراد از تحلیل محتوای قراردادی استفاده می‌شود. برای این منظور، از مصاحبه همراه با طرح یک سؤال «باز پاسخ» استفاده شد که در ادامه مصاحبه‌کننده در راستای سؤال پژوهش با استفاده از تکنیک‌های جست‌وجوگرانه و پیگیرانه به دنبال بررسی توصیف مصاحبه‌شونده در مورد مسئله پژوهش بود.

مشارکت‌کنندگان

مشارکت‌کنندگان این پژوهش را دختران مجرد بالای ۲۵ سال که هرگز ازدواج نکرده و حداقل سابقه یک خواستگار یا ارتباطی به قصد ازدواج داشتند تشکیل می‌دادند که با استفاده از روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف^۸ و با رعایت اصل حداکثر تنوع^۹، جهت پاسخ‌گویی به سؤال پژوهش برگزیده شدند. فرایند جلب مشارکت مشارکت‌کنندگان جدید تا رسیدن به حد اشباع داده‌ها^{۱۰} ادامه یافت و ۱۴ مصاحبه انجام شد. زمان هر مصاحبه نیز از ۲۷ تا ۸۴ دقیقه متغیر بود.

11. Semi-structured interview
12. Open-ended questions
13. Follow-up questions
14. Probing questions
15. Granheim, U. H. & Lundman, B.
16. Preparation
17. Organization
18. Reporting
19. Unit of analysis
20. Field note

6. Qualitative method
7. Conventional content analysis
8. Purposeful sampling
9. Maximum variation
10. Data saturation

جدول ۱. مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش استقرایی گرانهایم و لاندمن

مرحله	اقدام عملی
آماده‌سازی و آشنایی با داده‌ها	پیاپی‌سازی کلمه به کلمه مکالمه و یادداشت‌های میدانی مصاحبه؛ بازخوانی چندباره آن‌ها جهت تسلط بر محتوا؛ تعیین کلمات، جملات و پاراگراف‌ها به‌عنوان واحدهای تحلیل
کدگذاری اولیه و باز	تخصیصی کدی جدید به هر واحد تحلیل
طبقه‌بندی کدهای اولیه	قراردادن کدهای مشابه در طبقات یکسان جهت کاهش کدها و ایجاد زیرطبقات سطح یک
خلاصه‌سازی	قرار دادن زیرطبقات مشابه در طبقه‌ای بزرگ‌تر (ایجاد زیرطبقات سطح دو) تا دستیابی به طبقات جامع غیرقابل ادغام (ایجاد طبقات اصلی)
تفسیر و گزارش یافته‌ها	تبیین و تفسیر یافته‌ها براساس سؤال اصلی پژوهش و ادبیات موجود

مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالین ایران

۱. قابلیت اعتبار^{۲۶}، ۲. قابلیت تأیید^{۲۷}، ۳. قابلیت انتقال^{۲۸}، و ۴. قابلیت اعتماد^{۲۹} [۲۳].

به‌منظور دستیابی به ۱. داده‌های معتبر و ۲. داده‌های قابل تأیید، از روش‌های درگیر شدن طولانی‌مدت^{۳۰} با داده‌ها و صرف زمان کافی برای جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل آن‌ها، بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان^{۳۱} و بازنگری همکاران استفاده شد.

۳. به‌منظور انتقال‌پذیر کردن داده‌ها، با انجام توصیفات مشروح و غنی از زمینه و خصوصیات شرکت‌کنندگان، توصیف بستر مطالعه و توصیف واضح و روشن از موانع و محدودیت‌ها، شرایط استفاده از یافته‌ها در دیگر بسترهای اجتماعی خوانندگان فراهم شده است.

۴. درنهایت، به‌منظور حصول قابلیت اعتماد، داده‌ها و مدارک توسط یک داور خارجی به‌طور دقیق مورد بررسی قرار گرفت.

همچنین تمام مراحل مطالعه، به‌ویژه مراحل تحلیل داده‌ها در تمام مسیر به‌صورت مشروح و مبسوط ثبت شد تا چنانچه پژوهشگر دیگری مایل به ادامه پژوهش در این حوزه باشد، بتواند به‌راحتی و براساس مکتوبات و مستندات موجود مربوط به مصاحبه‌ها و تحلیل‌ها و سایر مراحل پژوهش، این کار را دنبال نماید.

سه مرحله کدگذاری باز^{۳۱}، طبقه‌بندی کردن^{۳۲} و خلاصه‌سازی^{۳۳} بود. در مرحله سازمان‌دهی، از دسته‌بندی‌ها و طبقات پیش‌فرض استفاده نشد، بلکه با تعمق در داده‌ها، تلاش کردیم دیدگاه‌های جدیدی شکل داده و از داده‌های جمع‌آوری‌شده، دسته‌بندی‌های جدید به‌دست آوریم. سپس برای این گروه‌بندی‌های جدید، اسامی جدیدی انتخاب کردیم که حاوی مضامین آن گروه بود. در مرحله کدگذاری باز، به هر واحد معنایی کدی تعلق گرفت. در مرحله طبقه‌بندی، کدها طبقه‌بندی و طبقه‌ها به‌صورت آزادانه تولید شدند. هدف از گروه‌بندی کدها، کاهش تعداد طبقات از طریق ادغام طبقات مشابه در طبقات بزرگ‌تر بود. خلاصه‌سازی به‌معنی فرموله کردن عنوان پژوهش از طریق تولید طبقات است. هر طبقه با استفاده از عبارات خاص محتوا، نام‌گذاری شد. زیرطبقات دارای تشابه، با هم در یک طبقه گروه‌بندی و طبقات مشابه در طبقات اصلی، گروه‌بندی شدند. آخرین مرحله رویکرد تحلیل محتوا، گزارش‌دهی یافته‌ها است. در این مرحله مثال‌هایی برای هر کد و طبقه آورده شد. خلاصه مراحل تجزیه و تحلیل در **جدول شماره ۱** ذکر شده است. جهت سهولت در پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نسخه ۲۰۲۰ نرم‌افزار MAXQDA استفاده شد.

صحت داده‌ها

در این پژوهش به‌منظور ارزیابی صحت^{۳۴} داده‌های پژوهش از معیارهای گوبا و لینکلن^{۳۵} استفاده شد که عبارت‌اند از

26. Credibility
27. Confirmability
28. Transferability
29. Dependability
30. Prolonged engagement
31. Member check

21. Open coding
22. Categorization
23. Abstraction
24. Trustworthiness
25. Guba, E. G. & Linkoln

جدول ۲. مشخصات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان پژوهش

کد	سن (سال)	مقطع تحصیلی	رشته تحصیلی	وضعیت اشتغال	درآمد خانواده
۱	۲۷	کارشناسی ارشد	مشاوره	بیکار/دانشجو	۱۰-۱۲ میلیون تومان
۲	۲۶	کارشناسی ارشد	روان‌شناسی	بیکار/دانشجو	۸-۱۰ میلیون تومان
۳	۲۹	دکتری	کاردرمانی	شاغل/دانشجو	۲۰ میلیون تومان
۴	۲۶	کارشناسی ارشد	مشاوره	شاغل/دانشجو	۲۰ میلیون تومان
۵	۴۱	کارشناسی	حسابداری	شاغل	۱۰-۱۵ میلیون تومان
۶	۲۸	کارشناسی	جامعه‌شناسی	سابقاً شاغل	۱۰-۱۲ میلیون تومان
۷	۲۸	کارشناسی	منابع طبیعی	شاغل	۱۰-۱۲ میلیون تومان
۸	۲۷	کارشناسی	پرستاری	شاغل	۱۷-۱۸ میلیون تومان
۹	۲۷	کارشناسی	پرستاری	شاغل	۳۰ میلیون تومان
۱۰	۲۶	کارشناسی	پرستاری	شاغل	۲۰ میلیون تومان
۱۱	۲۹	کارشناسی	علوم تربیتی	شاغل	۲۰ میلیون تومان
۱۲	۲۹	کارشناسی ارشد	زبان و ادبیات فارسی	سابقاً شاغل/دانشجو	۳۰ میلیون تومان
۱۳	۲۶	کارشناسی	مترجمی زبان انگلیسی	شاغل	۱۲-۱۵ میلیون تومان
۱۴	۳۰	دکتری	مددکاری اجتماعی	شاغل	۲۰-۳۰ میلیون تومان

مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالین ایران

یافته‌ها

می‌دهد، طبقات اصلی شامل «باورهای شناختی ایدئال‌گرایانه»، «نگرش‌های شناختی منفی‌نگرانه» و «ویژگی‌های شخصیتی فردگرایانه» می‌شود که در ادامه به توصیف و توضیح مشروح زیرطبقات آن‌ها پرداخته شده است.

-باورهای شناختی ایدئال‌گرایانه

این طبقه به باورها، استانداردها و انتظاراتی اشاره دارد که افراد برای شریک عاطفی و همسر آینده، زندگی مشترک و شرایط ایدئال خود در نظر دارند. بیشتر این باورها و معیارها به تنهایی هیچ مشکلی نداشته و کاملاً می‌تواند منطبق بر واقعیت و منطق باشد؛ اما مشکل جایی پیش می‌آید که فردی مجموعه‌ای از آن‌ها را اتخاذ کرده و حاضر نباشد از هیچ کدام از آن‌ها صرف‌نظر کند. این طبقه شامل ۴ زیرطبقه سطح ۲ و ۱۰ زیرطبقه سطح ۱ می‌باشد.

ویژگی‌های آرمانی شخصیتی

دختران مشارکت‌کننده در این مطالعه ویژگی‌ها و معیارهایی را برای همسر ایدئال خود در نظر داشتند که برای برخی، این ویژگی‌ها محدودتر و ساده‌تر و برای برخی دیگر، متعددتر و پیچیده‌تر بود. بلوغ و پختگی، اولین زیرطبقه این طبقه می‌باشد. از نظر مشارکت‌کنندگان، افرادی از بلوغ و پختگی کافی برای

مشارکت‌کنندگان این مطالعه شامل ۱۴ دختر بالای ۲۵ سال مجرد بدون سابقه ازدواج رسمی بود. همان‌طور که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، دامنه سنی آن‌ها از ۲۶ سال تا ۴۱ سال متغیر بود. همچنین ۸ نفرشان (۵۷ درصد) مدرک کارشناسی، ۴ نفر (۲۹ درصد) کارشناسی ارشد و ۲ نفر (۱۴ درصد) نیز مدرک دکتری داشتند. تحصیلات ۸ نفرشان (۵۷ درصد) در زمینه علوم انسانی، ۴ نفر (۲۹ درصد) در زمینه علوم پزشکی و ۲ نفر (۱۴ درصد) نیز در زمینه علوم پایه بود. فقط ۲ نفر (۱۴ درصد) از آن‌ها هیچ‌گونه سابقه اشتغالی نداشته و فعالانه‌ترین حضورشان در اجتماع، صرفاً دوران دانشجویی‌شان بود. سایرین یا در حال حاضر شاغل بودند و یا سابقه اشتغال داشتند. برای دستیابی به درکی کلی از وضعیت اقتصادی-اجتماعی آن‌ها نیز باید بیان کرد که درآمد خانوار مشارکت‌کنندگان از ۸ میلیون تومان تا ۳۰ میلیون تومان متغیر بود.

تجزیه و تحلیل‌های صورت‌گرفته بر روی متن ۱۴ مصاحبه با مشارکت‌کنندگان به تشکیل ۱۰۹۲ واحد معنایی و کد اولیه انجامید که در ادامه با ترکیب کدهای مشابه و دسته‌بندی آن‌ها، ۱۷۷ کد باز، ۳۵ زیرطبقه سطح ۱، ۱۳ زیرطبقه سطح ۲ و ۳ طبقه اصلی ایجاد شد. همان‌طور که جدول شماره ۳ نشان

جدول ۳. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های مشارکت‌کنندگان پژوهش

طبقه اصلی	زیرطبقه سطح ۲	زیرطبقه سطح ۱
باورهای شناختی ایدئال‌گرایانه	ویژگی‌های آرمانی شخصیتی ویژگی‌های آرمانی ارتباطی ویژگی‌های آرمانی اقتصادی-اجتماعی ویژگی‌های آرمانی خانوادگی	بلوغ و پختگی/جذابیت/بیشرفت‌گرایی/اسلامت‌محوری تفاهم همه‌جانبه/عشق افسانه‌ای کفایت مالی/انعطاف‌پذیری شرایط کاری تمایز یافتگی/اصالت خانوادگی
نگرش‌های شناختی منفی‌نگرانه	نگرش منفی به نتیجه ازدواج نگرش منفی به پدیده ازدواج نگرش منفی به فرزندآوری	ترس از رابطه نامطلوب/ترس از طلاق/ترس از خیانت؛ ترس از ملال‌انگیزی زندگی جنسی مخالفت با اصل ازدواج/عدم پایبندی به رسوم سنتی ازدواج مسئولیت‌زایی فرزندآوری/بی‌تمایلی به فرزندآوری تزاخم نقش‌های تخصصی/تزاخم وظایف کاری
ویژگی‌های شخصیتی فردگرایانه	تمامیت‌خواهی صمیمیت‌گریزی هیجان‌مداری خودمحوری هویت من بد	جزئی‌نگری و بهانه‌گیری/لوسواس مقایسه/نشخوار فکری روابط محدود/روابط سطحی/تعلقات ناپایدار بدبینی/تنوع‌طلبی/تصمیم‌گیری غیرمنطقی مسئولیت‌گریزی/محدودیت‌گریزی/ادیکتاتور بودن خودکم‌بینی/اعزت نفس منفی/منفعل بودن

مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالین ایران

«حامی بودنش برام خیلی ارزش داره، خیلی مهمه. حالا این یه دلایلی داره که اینجا اصلاً ربطی نداره بیانش. به‌خاطر اون تجربه‌ها و دلایل، حامی بودنش مهمه» (کد ۶).

جذابیت، دومین مشخصه یک فرد ایدئال از نظر مشارکت‌کنندگان بود. یکی از پر تکرارترین پاسخ‌ها در برابر این سؤال که «طرف مقابل شما چه مشخصه‌ای باید داشته باشه تا جواب بله رو از شما بگیره؟»، دلنشین بودن فرد بود. این معیار به قدری برای مشارکت‌کنندگان اهمیت داشت که برخی بیان می‌کردند که شاید اگر طرف مقابل دلنشین باشد اما معیارهای مهم دیگر را نداشته باشد او را می‌پذیرند؛ برعکس، اگر معیارهای دیگری را داشته باشد اما به دل نانشیند، او را رد می‌کنند. علاوه بر جذابیت‌های ظاهری مانند قد بلندتر، ویژگی‌هایی دیگری مانند خوش‌معاشرتی و روابط خوب، پرستیژ سنتی مردانه، صداقت و روراستی، دست‌ودل‌بازی و ابراز احساسات متقابل از ویژگی‌هایی بود که برای مشارکت‌کنندگان به جذابیت طرف مقابلشان می‌افزود. دو نفر از مشارکت‌کنندگان اذعان کردند:

«دلنشین بودن فکر می‌کنم خط می‌زنه بقیه چیزهایی که گفتم رو. قبل ۲۰ سالگی اینجوری بودم که اون فرد باید از من خوشش بیاد، من مثلاً باید دلنشین باشم، من باید جذاب باشم، که اون از من خوشش بیاد. الان اینجوری‌ام که من باید خوشم بیاد» (کد ۱).

ازدواج برخوردارند که استقلال و تمایز یافتگی شخصیتی داشته باشند، از خصیصه‌های اخلاقی و انسانی برخوردار باشند، اتکاپذیر، متعهد و مسئولیت‌پذیر باشند، توانایی حل مسئله و تصمیم‌گیری قاطعانه داشته باشند، میانه‌رو بوده و حمایت‌گر و مشوق باشند. چند نفر از مشارکت‌کنندگان در همین باره بیان داشتند:

«من نمی‌تونم اینکه بخواد با دخترهای زیادی دوست باشه و باهاشون در ارتباط باشه رو قبول کنم. یعنی در حد معقولی رابطه داشته باشه خوبه ولی بخواد زیاد بشه نه» (کد ۲).

«من دوست دارم طرف مقابلم اون اعتماد به نفس رو داشته باشه؛ یه حس اینکه به خودش اعتماد داشته باشه، خودش رو قبول داشته باشه. اگه تا بهت می‌رسه شروع کنه به ناله کردن، خب جذابیتش رو از دست می‌ده دیگه. با خودم می‌گم من می‌خوام به این تکیه کنم؟ انگار که تو داری نقش مادر این رو بازی می‌کنی، نه نقش یه شریک زندگی رو» (کد ۲).

«یه چیزی که خیلی من روش حساسم، مخصوصاً در مورد آقایون، قدرت و سرعت تصمیم‌گیری شونه. خیلی برام مهمه که یک آدمی بشه یک تصمیم‌گیری رو بهش سپرد. بسیار برام زننده‌س دیدن یه آقا در موقعیتی که چشمش به دهن خانمه‌س که الان ما راجع به فلان موضوع چی کار کنیم. بعد از اینکه مسئولیت‌پذیری هم چیزیه که خیلی بهش حساسم» (کد ۱۳).

از آن جایی که تمام مشارکت‌کنندگان دارای تحصیلات آکادمیک بودند، بیشترشان به‌دنبال فردی با تحصیلات دانشگاهی بودند، اما این تحصیلات دانشگاهی را نه برای جایگاه و اعتبار اجتماعی آن، بلکه به‌دلیل درک و نگرشی که فرد با تجربه محیط دانشگاهی کسب می‌کند، مهم و ضروری در نظر می‌گیرند.

«طبعاً خب پسری که تحصیلات آکادمیک و دانشگاهی داشته باشه، خیلی متفاوت از پسریه که تحصیلات دانشگاهی نداره. پسرهایی که توی دانشگاه بودن از لحاظ برخوردی با دخترها خیلی بهترن، پسرهایی که تحصیلات کمی داشتن و توی بازار کار بودن دیدگاهشون خب یه خورده متفاوت‌تره به خانم‌ها» (کد ۷).

عشق افسانه‌ای

دومین دسته از این زیرطبقه عشق افسانه‌ای است. تعریف برخی از مشارکت‌کنندگان از عشق و رابطه عاشقانه به میزان قابل توجهی تحت تأثیر رسانه‌ها، رمان‌ها و ماجراهای مختلف عاشقانه‌ای قرار دارد که افراد از کودکی شنیده و دیده‌اند و اکنون انتظاری که از یک رابطه عاطفی و زندگی مشترک دارند، مشابه تجارب غیرمستقیم آن‌ها است و تصور می‌کنند واقعیت زندگی آن چیزی است که به آن‌ها ارائه شده است. آن‌ها تصور می‌کنند هرگاه با کسی مواجه شدند که «ضربان قلبشان در حضور او زیاد شود، با دیدن او سرخ شوند و دائم در فکر او باشند» (کد ۱) یعنی واقعاً عاشق او شده‌اند و لاغیر. همچنین رابطه‌ای را رابطه عاشقانه می‌دانند که در آن «هر دو طرف همیشه و همه‌جا بدون استثنا، اولویت اول همدیگر باشند» (کد ۱۴)، «همیشه درحال تلاش برای بهبود رابطه خود و شناخت طرف مقابلشان باشند» (کد ۲)، و درنهایت اینکه «رابطه‌شان باید بادوام و پایدار باشد» (کد ۱)، و گرنه آن رابطه یک رابطه عاشقانه واقعی نیست.

«همیشه نقصاش رو می‌دیدم. هیچ‌وقت مثل این رمان و کتابا که می‌گن عشق ما رو کور کرده، این (حالت) رو دوست داشتیم، ولی هیچ‌وقت کور نشدم. هیچ‌وقت اینکه واسه یه آدمی قلبم بپشه نداشتیم. شاید درگیر یه تصور غیرمنطقی‌ام که باید خیلی عاشق بشم» (کد ۱).

ویژگی‌های آرمانی اقتصادی-اجتماعی

این زیرطبقه شامل باورهایی است که به شرایط اقتصادی-اجتماعی مطلوب افراد برای یک زندگی مشترک اشاره دارد. همچون دیگر زیرطبقات این طبقه، هرکدام از این شرایط می‌توان معقول و منطقی باشد، اما زمانی که فرد بدون در نظر گرفتن واقعیت موجود و به‌صورت غیرمنعطف خواهان تمام این موارد باشد و از هیچ‌کدام کوتاه نیاید، می‌تواند مانعی بر سر راه ازدواج او باشد. این باورها به دو جنبه اشاره دارند: ۱. وضعیت مالی طرف مقابل که باید کفاف یک زندگی مشترک را بدهد؛ ۲. شرایط کاری طرف مقابل که باید انعطاف‌پذیری لازم را داشته باشد.

«آدم‌هایی برام جذابین که حالات مردونه دارن، رفتارهای به‌شدت مردونه نشون می‌دن، خلیاتشون مردونه‌ست، صداشون صدای مردونه‌ست، کلامشون خیلی رسا و قدرت‌منده. ظاهر آراسته‌ای داشه باشه، خوش‌بو باشه، تیپ مردونه‌ای داشته باشه. دیگه اینکه اون شکل کلی مردانه باید توی رشته و شغلش باشه» (کد ۳).

پیشرفت‌گرایی به معنی هدف‌مندی، میل به رشد و ترقی، پشتکار و جنم کاری از دیگر ویژگی‌هایی بود که دختران مشارکت‌کننده در مورد همسر ایدئال خود مدنظر داشتند. یکی از مشارکت‌کنندگان چنین گفت:

«آدم‌های بی‌هدفی که همینجوری می‌اومدن سمتم، اونا هم یه جور دزدگی برام به‌وجود می‌آوردند. از بی‌هدف بودن پسرا خیلی من فراری‌ام» (کد ۶).

آخرین ویژگی شخصیتی یک فرد ایدئال از نظر دختران مشارکت‌کننده، سلامت‌محوری به معنای توجه آن فرد به بهداشت فردی و سلامت جسمی و روانی خود و از آن مهم‌تر، اعتیاد نداشتن بود.

«الکل استفاده نکنه اصلاً، قلیون نکشه، سیگارم که امیدوارم نکشه، حالا دیگه مواد هم جای خود» (کد ۴).

ویژگی‌های آرمانی ارتباطی

این زیرطبقه از باورهای ساختی ایدئال‌گرایانه به انتظارات و بایده‌نویادهایی اشاره دارد که افراد برای رابطه عاطفی خود با طرف مقابل ضروری می‌دانند تا یک رابطه ایدئال و مطلوب را تجربه کنند. این باورها به دو دسته تقسیم می‌شوند: ۱. تفاهم همه‌جانبه و ۲. عشق.

تفاهم همه‌جانبه

نخستین دسته آن، تفاهم همه‌جانبه است. مانند ویژگی‌هایی که در زیرطبقه «ویژگی‌های آرمانی شخصیتی» بیان شد، خواستن تفاهم با طرف مقابل نیز یک خواسته غیرمنطقی و غیرواقعی نیست، اما زمانی که فرد این تفاهم را در جوانب مختلف و به‌صورت ایدئال‌گرایانه انتظار داشته باشد، یافتنش در دنیای واقعی دشوار می‌شود. تفاهم مدنظر مشارکت‌کنندگان، تفاهم فرهنگی و مذهبی، اقتصادی-اجتماعی، خانوادگی، درک و نگرش، شخصیتی، تحصیلی و سنی است.

«یه چیزی که برای من مهمه اینه که به لحاظ عقاید سیاسی با همدیگه هم‌خوان باشیم دیگه. و اینکه دوست دارم خانواده‌ش هم یه خانواده معمولی و خوب باشه مثل خانواده خودم. ... از لحاظ اقتصادی و اجتماعی هم هم‌کفو باشیم با همدیگه. خیلی اختلاف چندانی باهم نباشه» (کد ۴).

وضعیت مالی طرف مقابل که باید کفاف یک زندگی مشترک را بدهد.

دختران مشارکت‌کننده در این پژوهش از خواستگار خود انتظار داشتند درآمدی داشته باشد که کفاف زندگی مشترک را بدهد. هرچند که اکثر مشارکت‌کنندگان همان‌طور که در زیرطبقه «تفاهم همه‌جانبه توضیح داده شد، خواستار شباهت جایگاه اقتصادی-اجتماعی خود با طرف مقابل بودند، اما برخی نیز بر این باور بودند که «ازدواجی خوب است که به ارتقای جایگاه اقتصادی-اجتماعی معنی‌داری برای فرد منجر بشود» (کد ۷). از همین‌رو، ازدواج با فردی که جایگاه پایین‌تر یا حتی برابری با خود دارد را منطقی و معقول نمی‌دیدند.

«بعضی‌ها ازدواج می‌کنن که به‌خاطر جایگاه مالی، به هر حال یکی دو پله وضعیت مالیشون بهتر می‌شه. چون اگر اون طرف وضعیتش خوبه، حتی اگر اون ازدواج دوام نداشته باشه طرف حداقل یکی دو سال می‌تونه هرچی که کار می‌کنه سیو داشته باشه. بتونه بی‌دغدغه‌تر کار کنه، خیلی برنامه‌های دیگه داشته باشه توی زندگیش وقتی طرف مقابلت از لحاظ مالی تو رو تأمین می‌کنه. ولی وقتی تغییر ایجاد نمی‌شه واقعاً ازدواج کردن هیچ چیزی نداره جز مسئولیت و نگرانی و استرس. و گرنه واقعاً همین‌جوریش هم بدون ازدواج می‌تونن با کسی باشن. ازدواج رسمی وقتی باید باشه که دو طرف از نظر موقعیت اجتماعی و این چیزها خیلی خوب باشه. اوکیه، حالا بریم ازدواج کنیم» (کد ۷). شرایط کاری طرف مقابل که باید انعطاف‌پذیری لازم را داشته باشد.

اکثر مشارکت‌کنندگان از مشاغلی که چارچوب ثابت، مشخص، و غیرمنعطفی داشت فراری بودند و آن را موجب ملال‌انگیز شدن زندگی زناشویی می‌دانستند. یکی از مشارکت‌کنندگان در این باره بیان کرد:

«من ترجیح می‌دم طرف کارش آی‌تی باشه بشینه توی خونه انجام بده کارهاش رو، ولی آزادی زمانی و مکانی داشته باشه، خیلی برای من مطلوب‌تره. من شرایط کارمندی رو نمی‌تونم تحمل کنم، نه برای خودم نه طرف مقابلم. اینکه مثلاً تو برای یه روز مسافرت رفتن لنگ یه مرخصی هستی که باید التماس رئیس رو بکنی که حقوقت رو چی بشه یه کم افزایش بدن» (کد ۴).

ویژگی‌های ارمانی خانوادگی

وقتی از مشارکت‌کنندگان درباره خانواده ایدئالشان سؤال می‌شد، پاسخ‌هایی که می‌دادند به دو ویژگی کلی اشاره داشت: ۱. تمایز یافتگی، و ۲. اصالت.

تمایز یافتگی

یکی از ویژگی‌های مهمی که مشارکت‌کنندگان به‌عنوان معیاری برای خانواده طرف مقابل در نظر داشتند، نبود درگیری و تعارض در خانواده و خوب بودن روابط اعضا با یکدیگر بود. یکی از مشارکت‌کنندگان درباره دلایل رد یکی از خواستگارهایش این‌چنین پاسخ داد:

«وقتی من داشتم تلفنی باهاش صحبت می‌کردم، پدر مادرش اون طرف داشتن بحث و دعوا می‌کردن. یعنی اصلاً برایشون اهمیتی نداشت طرف داره با تلفن صحبت می‌کنه. وقتی الان داره اونجا دعوا می‌کنه، بعداً اون بحث‌ها توی زندگی من هم میاد بالاخره.

یا مثلاً یه شخص دیگه‌ای بود که کلاً با خانواده‌اش زندگی نمی‌کرد، راهش رو جدا کرده بود» (کد ۱۴).

اصالت

خانواده مطلوب مشارکت‌کنندگان خانواده‌ای بود که گرم و صمیمی، پذیرا، حامی، محترم و در یک کلام، اصیل باشد.

«اصالت خانوادگی خب مسلماً مهمه که توی یه خانواده محترم مؤدب معمولی بزرگ شده باشه، آدم‌های بدی نباشن، آدم‌های آزارگری نباشن، آدم‌های بی‌ادبی نباشن، آدم‌های اینجوری نباشن که از پیششون میری سردرد بگیری به‌خاطر اینکه حجم وقاحتشون زیاده» (کد ۳).

نگرش‌های شناختی منفی نگرانه

این طبقه شامل نگرش‌هایی می‌شود که افراد نسبت به موضوعات مرتبط با ازدواج و زندگی مشترک دارند. این نگرش‌ها و پیش‌فرض‌ها می‌تواند باعث ترس، نگرانی و حتی اجتناب از ازدواج شود تا از خطر و آسیب احتمالی که تصور آن را دارند، جلوگیری کنند. این نگرش‌ها درباره چهار موضوع کلی هستند:

۱. نگرش‌های منفی به نتیجه ازدواج، ۲. نگرش‌های منفی به پدیده ازدواج، ۳. نگرش‌های منفی به فرزندآوری، و ۴. ترجیح اقتضائات شغلی بر اقتضائات ازدواج.

نگرش منفی به نتیجه ازدواج

افراد به‌دلیل داتشن تصورات و پیش‌فرض‌هایی منفی از ازدواج و زندگی مشترک، هیجانات ناخوشایندی مانند نگرانی و ترس از ازدواج را تجربه می‌کنند. این هیجانات ناخوشایند موجب می‌شود نسبت به ازدواج سرد شوند و نظر منفی نسبت به آن داشته باشند. این زیرطبقه شامل نگرش‌هایی است که درباره نتیجه ازدواج بوده و آن را به‌صورت منفی و ناخوشایند تعبیر می‌کنند. این نگرش‌ها منجر به ۱. ترس از پیش رفتن رابطه عاطفی به شکلی نامطلوب، ۲. ترس از منجر شدن ازدواج به طلاق و جدایی، ۳. ترس از رخ

دادن بی‌وفایی و خیانت در رابطه عاطفی، و ۴. ترس از ملال‌انگیزی زندگی جنسی می‌شود.

ترس از پیش رفتن رابطه عاطفی به شکلی نامطلوب

ترس از رابطه نامطلوب شامل ترس‌هایی می‌شود که افراد در مورد کیفیت رابطه خود دارند. آن‌ها نگران این هستند که رابطه‌شان آن کیفیت و جذابیت لازم را نداشته و دلنشینی ابتدایی خود را پس از مدتی از دست بدهد. ترس مداومی که برخی از افراد از انتخاب اشتباه دارند (برای مثال: کدهای ۱، ۴، ۹ و ۱۲) باعث می‌شود این پنداره برای آن‌ها ایجاد شود که چون نمی‌توانم انتخاب درستی داشته باشم، پس در نتیجه رابطه‌ام ناپایدار است و برای جلوگیری از آسیب تمام کردن و قطع یک رابطه معنی‌دار، کلاً از ورود به آن اجتناب کند. تجارب پیشین خود یا مشاهده تجارب دیگران یکی از منابعی است که می‌تواند این ترس‌ها را ایجاد کند. یکی از مشارکت‌کنندگان در این باره بیان کرد:

«من انرژی زیادی برای رابطه قبلیم گذاشتم. وقتی می‌بینم به هم‌چنین رابطه‌ای به‌احتی می‌تونه تموم بشه، من رو می‌ترسونه. یا مثلاً ازدواج‌هایی می‌بینم بعد از ۸ سال، ۱۰ سال، به رابطه خوبی بود، یهو تموم می‌شه، حتی به بچه هم نمی‌تونه اون رابطه رو نگه داره، خیلی این من رو می‌ترسونه» (کد ۱).

ترس از منجر شدن ازدواج به طلاق و جدایی

ترس از طلاق دیگر ترسی بود که افراد بدان اشاره داشتند. پیش‌بینی طلاق برای رابطه خود از عوامل مختلفی ناشی می‌شود. بالا رفتن نرخ کلی آن و مشاهده طلاق‌های متعدد در بین افراد آشنا و نزدیک خود از منابع بیرونی است. داشتن اهداف و برنامه‌های مختلف یا بی‌تأملی به مهاجرت از منابع درونی پیش‌بینی طلاق برای ازدواج خود است.

«یه چیزی هم که من رو می‌ترسونه اینه که الان آمار طلاق خیلی بالا رفت. خوب. اینکه اگر من جزو اون دسته باشم چی؟ اگر رابطه‌مون به جایی بکشه که نتونیم باهم به زندگیمون ادامه بدیم مجبور شیم طلاق بگیریم مثل بقیه» (کد ۶).

صرف پیش‌بینی طلاق برای ایجاد ترس از آن کافی نیست؛ بلکه باید تعبیری پشت پدیده طلاق، یا پیامدی متعاقب آن ایجاد شود تا آن را ترسناک و افراد را مجتنب از آن سازد. برخی از افراد از طلاق می‌ترسند زیرا آن را یک فاجعه و شکست بزرگ قلمداد می‌کنند. این تعبیر در دل جامعه نیز ریشه داشته و انگ اجتماعی طلاق همیشه همراه فرد مطلقه خواهد ماند. علاوه بر این، خود فرآیند طلاق و روند و پیامدهای رنج‌دهنده آن نیز باعث ایجاد ترس از طلاق در افراد می‌شود.

«موقع طلاق حالا علاوه بر اینکه تو با اون طرف دچار تنش هستی، با خانواده اون طرف و خانواده خودت هم هست، قانون و دولت هم هست سر مسائل مهریه و اینا. خیلی مشکلات هست»

(کد ۷).

ترس از رخ دادن بی‌وفایی و خیانت در رابطه عاطفی

سومین ترس مشاهده‌شده بین مشارکت‌کنندگان، ترس از خیانت بود. وقتی رابطه‌ای به میزان زیادی نامطلوب و رنج‌آور می‌شود، همیشه به طلاق منجر نمی‌شود. دلایل مختلفی مانند وجود بچه، وجهه اجتماعی و عواقب مالی می‌توانند مانع از رخ دادن طلاق بشود. در این شرایط احتمال بروز خیانت از جانب هر دو طرف رابطه بالا می‌رود. ترس از خیانت کردن خود یا دیگری به دنبال ملال‌انگیزی و کسالت‌بار شدن یک رابطه، ترس نسبتاً رایجی بود که در پس صحبت اکثر مشارکت‌کنندگان حضور داشت.

«از این می‌ترسم چند سال بگذره و اون فکر کنه دیگه تموم شده، اون جذابیت دیگه وجود نداره و حالا بخواد بره توی یه رابطه دیگه، یعنی خیانت کنه. کلاً توی رابطه‌ای هم که می‌رم از این خیانت می‌ترسم که یکی بخواد بهم خیانت کنه چی می‌شه؟» (کد ۲).

ترس از ملال‌انگیزی زندگی جنسی می‌شود

آخرین ترس شایع بین مشارکت‌کنندگان، ترس از ملال‌انگیزی زندگی جنسی بود. طبق پیام‌هایی که در سال‌های اخیر از رسانه‌های مختلف علمی و غیرعلمی منتقل شده است، مشارکت‌کنندگان باور داشتند رابطه جنسی پایه و اساس یک رابطه عاطفی دو نفره بوده و آن است که سرانجام نیک یا بدفرجامی یک رابطه را رقم می‌زند، اما از طرفی عدم ارائه آموزش جنسی مناسب به افراد در دوران رشد و حتی زمان ازدواج، احتمال بروز این چالش و نارضایتی را افزایش می‌دهد. یکی از مشارکت‌کنندگان در این باره بیان کرد:

«یکی از چیزها هم که چالشه برام، رابطه جنسیه. چون ما هیچ‌وقت واسه این آموزشی ندیدیم، و حس می‌کنم خیلی موقع‌ها انگار بدون اینکه هیچ تصویری از این رابطه داشته باشیم، می‌ریم ازدواج می‌کنیم و اصلاً بعداً خیلی‌ها می‌بینن تمایلاتشون با همدیگه فرق داره اصلاً نمی‌تونن از این نظر همدیگه رو ارضا کنن» (کد ۲).

نگرش منفی به پدیده ازدواج

در حالی که زیرطبقه پیشین درباره نگرش و پیش‌بینی افراد درباره نتیجه ازدواج بود، این زیرطبقه مربوط به نگرش و ترجیح افراد درباره خود ازدواج و شکل و فرآیند آن است. مشارکت‌کنندگان وقتی به جنبه‌های خاصی از ازدواج فکر می‌کردند، به این نتیجه می‌رسیدند که ازدواج نکردن بهتر از ازدواج کردن است، یا حداقل آزاردهندگی این جنبه از زندگی مشترک به شکل رسمی، آن‌ها را نسبت به ازدواج مردد کرده و سبب می‌شود یک رابطه غیررسمی را به ازدواج به شکل رسمی

طرف مقابل برای داشتن بچه یکی از نگرانی‌های آن‌ها را شامل می‌شد. موضوع «فرزند» مسائل و چالش‌های متعددی را در ذهن برخی از مشارکت‌کنندگان ایجاد می‌کند. چالش‌ها از مصائب دوران بارداری و زایمان، تا رشد و تربیت فرزندان در دوران بلوغ و حتی سنین بزرگسالی را شامل می‌شود.

«من اصلاً آدم فداکاری نیستم. یعنی اینکه حالا نه ماه دوران بارداری که به اون سختی طی می‌شه به کنار، عوارضی که داره هیچی، بعد که به دنیا میاد تازه داستان شروع می‌شه. شب‌بیداری‌هایی که باید بکشی، تا به مدت مدام باید حواست باشه تب نکنه، تشنج نکنه، مریض نشه. بعدش بزرگ می‌شه مدرسه‌ست که اون اصلاً خودش هیچی. بعد به دوران تخصصی نوجوونی می‌رسی که اصلاً قابل تحمل نیست» (کد ۴).

برخی از مشارکت‌کنندگان مستقیماً و با قاطعیت از این صحبت می‌کردند که دلشان نمی‌خواهد فرزندى به دنیا بیاورند و برخی دیگر ابراز می‌کردند که همچنان در این باره دچار تردید هستند و نمی‌دانند که دلشان بچه می‌خواهد یا نه. اما همه آن‌ها در مورد این مسئله متفق‌القول بودند که لازم است پیش از ازدواج درباره این موضوع با همسر آینده خود صحبت کرده و به توافق برسند، چون عدم توافق درباره آن می‌تواند زندگی مشترک را از هم بپاشاند. برخی از افراد این بی‌تأمیلی خود به بچه را به خاطر افزایش سنشان بیان می‌کنند، زیرا معتقدند اختلاف سنی زیاد با فرزند خوب نیست:

«به نظرم فاصله سنی بین والدین و بچه نباید زیاد باشه. کسی که ۳۷، ۳۸ رو دیگه رد کنه، نباید اصلاً دیگه بچه‌دار بشه. خود بچه اذیت می‌شه. خودم به بچه فکر نمی‌کنم، یعنی در این سن اصلاً» (کد ۵).

ترجیح اقتضات شغلی به اقتضات ازدواج

این زیرطبقه به این موضوع اشاره دارد که برخی افراد شغل و آینده حرفه‌ای خود را راجح بر تشکیل خانواده و زندگی مشترک دانسته و در جایی که اقتضات شغلی‌شان با اقتضات ازدواج و خانواده در تعارض باشد، انتخاب آن‌ها شغل و حرفه‌شان است. این اقتضات شغلی از دو جنبه بر ازدواج تأثیر می‌گذارند: ۱. اقتضاتی که نقش حرفه‌ای و تخصصی افراد برایشان ایجاد می‌کند و ۲. اقتضاتی که وظایف و مسئولیت‌های کاری افراد برایشان ایجاد می‌کند.

اقتضاتی که نقش حرفه‌ای و تخصصی افراد برایشان ایجاد می‌کند

افراد وقتی در نقش یک فرد متخصص (در هر زمینه‌ای) قرار می‌گیرند، انتظارات خاصی را از طرف جامعه برای خود برمی‌انگیزند. از هر فرد متخصصی بسته به حیطه تخصصی‌اش، انتظار می‌رود یک سری رفتارها را از خود نشان داده و از یک سری رفتارها نیز اجتناب ورزند. برای مثال از آنجایی که برخی از

ترجیح دهند. عمده نگرش‌های منفی نسبت به پدیده ازدواج در دو دسته کلی جای می‌گیرند: ۱. مخالفت با ازدواج رسمی و ۲. مخالفت با رسوم عمدتاً سنتی ازدواج.

مخالفت با ازدواج رسمی

عوامل و جنبه‌های مختلفی از ازدواج رسمی و زندگی مشترک وجود دارد که موجب می‌شود افراد نظری منفی نسبت به آن پیدا کرده و گزینه‌های جایگزین را ترجیح دهند. برخی از جنبه‌های ناخوشایند ازدواج که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره کردند شامل بحران‌های مالی، تعاملات خانوادگی گسترده‌تر و لزوم در نظر گرفتن فردی دیگر در زندگی خود و پاسخگو بودن به او می‌شود. افراد وقتی این جنبه‌های ازدواج را می‌بینند، یک رابطه غیررسمی که کسی از آن خبر ندارد و بسیاری از این مشکلات را (از نظرشان) ندارد، ترجیح می‌دهند.

«ازدواج انقدر برای من ترسناکه که اصلاً بهش فکر هم نمی‌کنم. توی خیالاتم هیچ وقت فکر نمی‌کنم ازدواج کردم. من توی خیالاتم مستقل شدم. یه خونه مجردی دارم ولی یه رابطه با کسی دارم. ازدواج به نظرم خیلی در دسر داره، خیلی مسئولیت داره. مشکلاتش بیشتره وقتی که خانواده‌ها درگیر موضوع می‌شن» (کد ۷).

مخالفت با رسوم عمدتاً سنتی ازدواج

برخی افراد نه با خود ازدواج که با شیوه و شکل آن مشکل دارند و مخالفت هستند. مشخصاً اصلی‌ترین مخالفت این افراد قبول فردی بود که اولین برخوردشان در جلسه خواستگاری رسمی با حضور خانواده‌ها است و هیچ شناخت و آشنایی قبلی‌ای از یکدیگر ندارند. یکی از مشارکت‌کنندگان درباره دلیل مخالفتش با خواستگاری رسمی چنین بیان کرد:

«تو باید از یه نفر خوشت بیاد که بخوای باهاش رابطه داشته باشی. نه اینکه تو بخوای یه آشنایی‌ای رو داشته باشی تا ببینی از این خوشت میاد یا نه. استارتش توی ذهن من همچین چیزی نیست. من نمی‌تونم این رو قبول کنم که دو نفر می‌تونن روبه‌روی هم بشینن حرف بززن با این قصد که ببینن ما به درد هم می‌خوریم یا نمی‌خوریم» (کد ۱۳).

نگرش منفی نسبت به فرزندآوری

داشتن فرزند یکی از مسائلی بود که ذهن مشارکت‌کنندگان را زمانی که به ازدواج فکر می‌کردند، به چالش می‌کشید. آن‌ها معتقد بودند به دنیا آوردن و پرورش و تربیت فرزندان مسئولیت‌های طاقت‌فرسایی دارد که تصور می‌کنند تا مدت‌ها نتوانند برآمدن از عهده آن را در خودشان ببینند. از این رو، نگران این بودند که همسر آینده‌شان تمایل زیادی به داشتن بچه داشته باشد، زمانی که آن‌ها هنوز خودشان را آماده این مسئولیت‌ها نمی‌بینند. عده‌ای نیز بودند که کلاً علاقه‌ای به داشتن بچه نداشتند و تمایل احتمالی

زیادی در انتخاب‌های مختلف زندگی، به‌خصوص انتخاب همسر به خرج می‌دهند. این جزئی‌نگری و تحلیل بیش از حد طرف مقابل باعث می‌شود بالاخره یک ایرادی از او یافته و از انتخاب او دست بکشند. یکی از مشارکت‌کنندگان بیان کرد زمانی که از طرف مقابل خوشش نمی‌آمد و به قول خودش، «به دلش نمی‌نشست» به دنبال کوچک‌ترین ایرادی بود تا آن را بهانه کرده و پاسخ منفی دهد.

«اون خواستگارم که من دوستش نداشتم خیلی موقع‌ها داداشم می‌گفت که این چشمه تو چرا ایراد می‌ذاری روی این؟ هی می‌گشتم از کوچک‌ترین چیزایی که به چشم کسی نمیداد ایراد پیدا کنم توی این آدمه. چرا؟ چون دوستش نداشتم» (کد ۲).

مقایسه‌های وسواس‌گونه

مقایسه کردن امکان‌های مختلف برای انتخاب یک مورد و صرف‌نظر از موردهای دیگر یکی از مهم‌ترین و پرتکرارترین کارهای است که مغز انجام می‌دهد، اما وقتی این مقایسه به انتخاب مناسب منجر نشده و فقط فرصت‌های موجود را رد کند، کارکرد مفید و مؤثر خود را از دست می‌دهد. این مقایسه وسواس‌گونه طرف مقابل در برخی موارد با دیگران است؛ در برخی موارد دیگر با موردهای قبلی است که رد شده و گاهی نیز با موردهای احتمالی آینده است که انتظار دارند پیش بیاید. وقتی فرد طرف مقابل را با موارد قبلی مقایسه کرده و ویژگی‌های بهتری در قبلی‌ها پیدا می‌کند که طرف مقابل اکنون ندارد، با خود فکر می‌کنند «من که اون‌ها رو رد کردم حالا این رو قبول کنم؟» (کد ۶).

وقتی طرف مقابل با دیگران مقایسه می‌شود بالاخره ویژگی مطلوبی در دیگران پیدا می‌شود که طرف مقابل آن را نداشته باشد و وقتی هم طرف مقابل با گزینه‌های احتمالی آینده مقایسه می‌شود، در واقع در حال مقایسه شدن با انتظارات ایدئال فرد است و قطعاً ویژگی‌هایی در ایدئال فرد وجود دارد که طرف مقابل ندارد. در هر صورت، طرف مقابل بازنده این مقایسه وسواسی غیرمنصفانه است.

«گاهی با خودم فکر می‌کنم اگر موردهای بهتری باشه چی؟ از یه جا به بعد ذهن من همیشه شروع می‌کنه به مقایسه اون آدمه با بقیه. از همه لحاظ هم هست. ظاهری، موقعیت اجتماعی، خانوادگی... این اتفاق خیلی می‌افته» (کد ۴).

نشخوار فکری

درگیری ذهنی شدید با مسئله‌ای ساده و بعضاً پیش‌پاافتاده خصلتی بود که به گفته برخی از مشارکت‌کنندگان مانعی پیش روی آن‌ها برای شروع و ادامه یک رابطه است. این نشخوار فکری زیاد موجب می‌شود آن‌ها آرامش خاطر خود در رابطه را از دست دهند و صبر طرف مقابل را نیز به چالش بکشند. این نشخوارهای فکری با تخریب روابط عاطفی، مانعی برای دائمی شدن این روابط

مشارکت‌کنندگان این پژوهش دانشجوی مشاوره خانواده بودند، چنین تصویری داشتند که به‌عنوان یک مشاور خانواده حتماً باید زندگی خانوادگی موفق داشته و اگر ازدواجشان به طلاق ختم شود، به‌مثابه یک شکست بزرگ بوده و دیگر کسی برای نقش خانواده‌درمانگری آن‌ها اعتباری قائل نیست.

«چون مشاوره خانواده می‌خونم، حس می‌کنم باید یه ازدواج موفق داشته باشم. یکی از دلایلی که باعث می‌شه ازدواج نکنم همین‌ه. پیش خودم می‌گم قطعاً یه زن مطلقه اصلاً نمی‌تونه کمکی به خانواده‌ها کنه، اصلاً پذیرشی نداره. این خیلی جلوم رو می‌گیره برای ازدواج» (کد ۱).

اقتضائاتی که وظایف و مسئولیت‌های کاری افراد برایشان ایجاد می‌کند.

نا توانی در برقراری تعادل بین وظایف و مسئولیت‌های کاری و زندگی شخصی سبب آسیب رسیدن به بخش مغفول می‌شود. ساعات کاری زیاد یکی از موانعی بود که افراد برای شروع یک رابطه و دوران آشنایی ذکر می‌کردند. همچنین آسیب رسیدن به زندگی مشترک به‌خاطر ساعات کاری زیاد و متمادی، یکی از نگرانی‌های برخی از مشارکت‌کنندگان بود.

«من شیفت در گردش هستم، شب‌ها نیستم، گاهی وقت‌ها چندین روز سر کارم، به‌خاطر همین شغل پرستاری. یه موردی بود که طرف می‌گفت من اصلاً تو رو نمی‌بینم که بخوام باهات حرف بزنم آشنا بشم» (کد ۸).

ویژگی‌های شخصیتی فردگرایانه

این طبقه شامل آن دسته از ویژگی‌های شخصیتی می‌شود که با یک رابطه دو نفره و زندگی مشترک ناسازگار بوده و مانع افراد در شروع یا تداوم آن می‌شود. این ویژگی‌ها باعث می‌شود یا خود فرد یا طرف مقابلش در رابطه در عذاب بوده و از آن خسته و خارج شود. ویژگی‌هایی که از صحبت‌های مشارکت‌کنندگان برآمده است شامل ۱. تمامیت‌خواهی، ۲. صمیمیت‌گریزی، ۳. هیجان‌مداری، ۴. خودمحموری، و ۵. هویت من‌بد می‌شود.

تمامیت‌خواهی

تمامیت‌خواهی^{۳۲} با میل به کمال مطلق و داشتن همه‌چیز در یک زمان مشخص می‌شود. سه ویژگی از تمامیت‌خواهی افراد که مشخص شد شامل ۱. جزئی‌نگری و بهانه‌گیری، ۲. مقایسه‌های وسواس‌گونه، و ۳. نشخوار فکری^{۳۳} می‌باشد.

جزئی‌نگری و بهانه‌گیری

برخی از مشارکت‌کنندگان بیان کردند در مجموع جزئی‌نگری

32. Perfectionism

33. Overthinking

و منجر شدنشان به ازدواج است.

«یه مشکلی که دارم اینه که شدیداً نشخوار فکری دارم و یک مسئله‌ای خیلی بیشتر از اون زمانی که یه آدم معمولی ممکنه درگیرش باشه، برای من درگیری و مشغولیت ذهنی درست می‌کنه» (کد ۴).

صمیمیت‌گریزی

یکی از مشخصه‌هایی که در برخی از مشارکت‌کنندگان دیده شد، صمیمیت‌گریزی بود. الگوی رفتار و تجربیات این افراد به‌دور از صمیمیت‌های عمیق و پایدار بود. آن‌ها یا روابط محدودی داشتند، یا روابطشان سطحی بود و یا تعلقاتی ناپایدار داشتند. برخی افراد بیان می‌کردند در کل تاکنون روابط کم و محدودی داشته و به سختی جذب دیگران می‌شوند.

درواقع آن‌ها بیان می‌کردند دیگران برای آن‌ها چندان دلنشین نیستند؛ همان معیاری که در توضیحات طبقه «باورهای شناختی ایدئال‌گرایانه» بیان شد که معیار مهم و بااهمیتی برای رد یا پذیرش یک فرد نزد دختران است. حساسیت و زودرنجی زیاد و تخریب پل‌های پشت سر دو عامل دیگری بود که موجب کم و محدود بودن روابط جدی و عمیق مشارکت‌کنندگان شده بود.

«کلاً تیپ شخصیتیم اینجوری بوده که حالت دوستی نداشتم با کسی. احساس می‌کنم زیاد آدم بیرونی نیستم، زیاد توی جمع‌های شلوغ نمی‌رم، برای همین هم زیاد دوستی پیدا نمی‌کنم که حالا بخواد از بین اون‌ها اتفاقی بیوفته» (کد ۵).

علاوه بر اینکه برخی افراد از روابط کم و محدود خود صحبت می‌کردند، برخی نیز تجاربی را بیان می‌کردند که نشان از آن داشت که روابطشان از عمق و غنای کافی برخوردار نبوده است. اینکه افراد به‌راحتی و با بهانه‌هایی بی‌معنی روابطشان را قطع می‌کردند، احساسات عمیق خود را در رابطه دخیل نکرده، اگر احساسی هم بود نمی‌گذاشتند افشا شود و در مجموع نمی‌گذاشتند آن رابطه به سمت جدی و عمیق شدن پیش برود، نشان از سطحی بودن رابطه برای افراد داشت.

«این آدم رو خیلی دوست داشتم ولی خب نمی‌خواستم این آدم بدونه من عاشقش شدم. دوست نداشتم این موضوع رو بدونه. ولی خب دوست داشتم بعد از یک مدتی اتفاق خوبی بیوفته، نظرش برگردد که آره تو خیلی خوبی و این داستان‌ها و این چیزها» (کد ۷).

برخی افراد علاقه‌مندی‌هایی برای رابطه داشتند که از پیش از شروع آن می‌توان احتمال شکست آن رابطه را داد. به‌طورمثال یکی از مشارکت‌کنندگان چنین می‌گفت:

«کلاً روی هر کسی کراش هم که می‌زنم، روی آدم‌های دست‌نیافتنی می‌زنم. یعنی می‌دونم قرار نیست هیچ آینده‌ای

باهش داشته باشم و اون دست‌نیافتنیه وقتی حسش به من تغییر می‌کنه، بهم نزدیک می‌شه، برام اینجوری می‌شه که حالم رو بهم می‌زنه. می‌گم وای اصلاً به‌دردم نمی‌خوره و من اصلاً از چه چیز این خوشم اومده بود؟» (کد ۳).

گرایش و تمایل به چنین افرادی طبیعی است که به یک رابطه جدی و بلندمدت ختم نخواهد شد، زیرا همان‌طور که این مشارکت‌کننده بیان کرد، حتی اگر طرف مقابل هم روند خود را تغییر داده و مایل به یک رابطه جدی باشد، خود فرد نسبت به او بی‌میل می‌شود. از همین‌رو، نمی‌توان آینده مطلوبی را برای چنین رابطه‌ای متصور بود و از همان ابتدا این رابطه محکوم به تمام شدن است.

هیجان‌مداری

این زیرطبقه به این موضوع اشاره دارد که برخی افراد براساس هیجان و تکانه‌های خود دست به تصمیم‌گیری می‌زنند. بدبینی، تنوع‌طلبی و تصمیم‌گیری غیرمنطقی، سه مشخصه‌شناسایی شده از این افراد است.

بدبینی

برخی افراد نگاهی بدبینانه نسبت به دیگران و آینده داشته و پیش‌بینی‌هایی که دارند حاوی وقایع و اتفاقات ناخوشایند است که موجب ترس و نگرانی آن‌ها می‌شود و در نتیجه دست به اجتناب می‌زنند. وقتی این اتفاق در مورد انتخاب همسر رخ دهد، موجب تردید یا بی‌تمایلی به ازدواج می‌شود. این بدبینی در اثر مواجهه با رسانه‌ها، داستان‌ها و تجارب دیگران از زمان کودکی تشدید می‌شود.

«یه عدم اعتماد، یه ترسی وجود داره توی من، آدم‌ها رو از دور دوست دارم ولی وقتی بهشون نزدیک می‌شم دیگه دوستشون ندارم. مثل یه ترس می‌مونه به نظر خودم. فکر می‌کنم ترس از آسیب‌دیدنه. این ترس از ضربه خوردن، جلوم رو می‌گیره. چون از بچگی، هرکی بهم رسید تجربه‌های بدشون رو بهم گفتن، فقط ضربه خوردن بود. چون با دیدن این آسیب‌ها بزرگ شدم باعث شد یه ذره محتاط بشم، اون ترسه رو داشته باشم، به آدم‌ها اعتماد نمی‌کنم. فکر می‌کنم بعد از اون اعتماد به آسیبی» (کد ۳).

تنوع‌طلبی

تنوع‌طلبی دومین ویژگی این افراد بود. کسالت از یکنواختی و میل به محرکی جدید و متنوع از خصیصه‌هایی بود که برخی از مشارکت‌کنندگان به آن اشاره داشتند. این مشارکت‌کنندگان بعد از گذر زمان نسبت به یک موضوع (در اینجا، شریک عاطفی) دچار ملال و دلزدگی شده و دوست دارند تجربه جدیدی درباره آن موضوع داشته باشند. شکل مخرب تنوع‌طلبی موجب می‌شود فرد بدون هیچ‌گونه تلاشی برای بهبود رابطه خود و افزایش

هیجان کاهش یافته، به دنبال هیجانی تازه و بدیع بگردد.

«علی‌رغم ظاهر آرومی که دارم، کلاً مغز هیجان خواهی دارم. اگر که رابطه یک مدت کسل کننده بشه، من خیلی اذیت می‌شم و مثلاً ممکنه این نشخوار فکریه خیلی اذیتم کنه که این چه اشتباهی بود من کردم؛ و شاید هم که ممکنه برای جبران این هیجان خواهیه بخوام برم سمت و سوی داستان‌های دیگه (خیانت)» (کد ۴).

تصمیم‌گیری غیرمنطقی

یکی دیگر از ویژگی‌های شناسایی شده این افراد، تصمیم‌گیری غیرمنطقی بود. تکیه بر شهود و احساسات برای تصمیم‌گیری به جای استفاده از عقل و منطق موجب از دست دادن فرصت‌های متناسب و یا انتخاب موقعیت‌هایی که ضررشان بیشتر از منفعتشان است می‌شود. وقتی فردی فقط براساس احساساتش تصمیم می‌گیرد، فرد نامناسبی که دوست دارد را انتخاب می‌کند و بعدها به چالش‌های فراوانی با او برخورد می‌کند. فردی که براساس شهود خود عمل می‌کند، بدون دلیل و شواهد مشخصی از فرد مناسبی بدش آمده و او را انتخاب نمی‌کند. این گونه تصمیم‌گیری غیرمنطقی می‌تواند مانعی برای ازدواج، خصوصاً ازدواج درست و صحیح شود.

«من یه کم براساس شهودم تصمیم می‌گیرم. بعضی وقت‌ها حرف‌هایی می‌زنم یا کاری می‌کنم که خیلی شاید نشه برایش دلیل منطقی آورد. مثلاً یهو ممکنه از یکی بدم بیاد و این رو همین جور بدون این که یه کم بالا پایینش کنم به پارتنرم می‌گم. مثلاً همسر دوست پارتنرم که اولین باره دارم می‌بینمش، یهو می‌گم من از این خوشم نیومد. بعضی وقت‌ها پارتنرم می‌گه نکنه تو پیش خانواده‌ام هم این طوری باشی، یهو از شون بدت بیاد، نخواستی باهاشون رفت‌وآمد داشته باشی» (کد ۱).

خودمحوری

توجه زیاد به خود و در نظر نگرفتن دیگران در تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهایی که فرد انجام می‌دهد، یکی از ویژگی‌هایی است که در یک رابطه دو نفره می‌تواند مشکلات عدیده‌ای ایجاد کند. قبول نکردن مسئولیت، طفره از هر چارچوب و محدودیت و تحمیل میل و خواسته خود به دیگری، می‌تواند هر رابطه‌ای را به انتها برساند. مسئولیت‌گریزی، محدودیت‌گریزی و دیکتاتور بودن ویژگی‌هایی بود که در برخی از مشارکت‌کنندگان مشاهده شد.

مسئولیت‌گریزی

برای داشتن یک رابطه سالم و پویا لازم است هر دو طرف آن وظایفی که پذیرفته‌اند را انجام دهند و پیامدهای رفتار، گفتار و احساس خود را قبول کنند. انداختن مسئولیت‌ها و وظایف خود بر دوش دیگران در بیشتر مواقع موجب جا زدن طرف مقابل می‌شود. مسئولیت‌پذیری خصوصیتی است که از کودکی باید

آموزش داده شود، اما برخی از مشارکت‌کنندگان بیان می‌کنند حتی الان که دیگر یک فرد بزرگسال محسوب می‌شوند، هنوز به‌طور کامل مسئولیت‌های زندگی روزمره خود را برعهده نداشته و دیگران بار آن‌ها را به دوش می‌کشند. حال آن‌ها چگونه می‌خواهند مسئولیت یک زندگی مشترک را بپذیرند؟

«الان من صبح می‌رم سرکار ظهر میام، غذا آماده‌س، لباس‌ها شسته شده‌س، ظرف‌ها شسته شده‌س، اتاقم مرتبه، خونه مرتبه، خیلی از کارهام رو مادرم انجام می‌ده. یعنی عملاً من فقط صبح می‌رم، ظهر میام، عصر به گردش یا به درس می‌رسم، دوباره شب میام و به همین منوال. ولی خب بعد از ازدواج هرچقدر هم شوهرت بخواد باهات همکاری کنه، یه سری مسئولیت‌ها برعهده زنه که انجامش بده. این مسئله برام ازدواج رو پیچیده و ترسناک می‌کنه» (کد ۱۴).

محدودیت‌گریزی

یکی از نشانه‌های مسئولیت‌گریزی در افراد، اجتناب از تصمیم‌گیری است. در واقع افراد مسئولیت‌گریز با طفره رفتن از تصمیم‌گیری، از مواجهه شدن با عواقب تصمیمشان و پذیرش پیامدهای آن فرار می‌کنند. حتی اگر دیگران برایشان تصمیم بگیرند، بعداً در مواجهه با پیامدهای نامطلوب آن تصمیم ادعا می‌کنند که خودشان این تصمیم را نگرفتند، در نتیجه پیامدش هم به آن‌ها ارتباطی ندارد.

«همیشه ترس از پشیمونی دارم. کلاً راجع به هر انتخابی کلاً سخت تصمیم می‌گیرم، این هم که خب دیگه انتخاب سرنوشت‌سازیه. این کلاً ضعف من توی تصمیم‌گیریه شاید راجع به هر چیزی کلاً همین باشه. کلاً سخت انتخاب می‌کنم. همیشه مرددم» (کد ۱۲).

همان‌طور که نیاز به آزادی یکی از نیازهای اساسی انسان به‌شمار می‌رود، محدودیت نیز یکی از اجزای جدایی‌ناپذیر هستی، خصوصاً در روابط انسانی است. روابط انسانی علی‌رغم تمام فوایدی که برای افراد دارد، اما محدودیتی هم برای آن‌ها ایجاد می‌کند تا فوایدی نیز برای دیگران داشته باشد. زندگی مشترک نیز از این قاعده مستثنی نبوده و زن و مرد اگر می‌خواهند از مزایای این رابطه نفعی ببرند، ناچار به پذیرش محدودیت‌های جدایی‌ناپذیر آن نیز هستند. باوجوداین، یکی از نگرانی‌های شایع مشارکت‌کنندگان در مورد ازدواج، محدودیتی است که ازدواج بر آن‌ها تحمیل می‌کند. آن‌ها یا آزادی مطلوبی را در خانه پدری تجربه کرده و حاضر به صرف‌نظر کردن از آن نیستند، یا اگر تجربه هم نکرده باشند، در رویای آن بوده و باور دارند ازدواج جای برآورده شدن این رویا نیست، پس نسبت به ازدواج دچار تردید هستند.

«کلاً عزت نفس و اعتماد به نفس پایینی دارم و این قضیه باعث می‌شه توی روابطم رابطه عاطفی، بسیار زیاد اذیت بشم و آسیب ببینم. این به شکل‌های مختلف خودش رو نشون می‌ده. مثلاً ممکنه چیزی اذیت و ناراحت‌کننده، ولی اعتراضی نکنم، چون اصلاً حقی برای خودم قائل نیستم» (کد ۴).

منفعل بودن

انفعال موجب یک‌طرفه پیش رفتن رابطه می‌شود. در این شرایط، رابطه به صورت متوازن پیش نمی‌رود. یک نفر دائماً در تلاش و تکاپو برای حفظ پویایی رابطه است و دیگری به شکل منفعلانه تمام تلاش‌های طرف مقابل را بی‌ثمر می‌کند. با گذر زمان هر دو طرف رابطه خسته شده و به مرور راهشان از هم جدا می‌شود.

«من دقیقاً به همون میزان که خیلی شنونده خوبی هستم، به همون میزان حرف زدن برام سخته. مخصوصاً اینکه چیزی ناراحت‌کننده یا از چیزی رنجیده باشم، عصبانی باشم. دقیقاً این شکلی‌ام که می‌رم توی لاک خودم و یک تایم زیادی رو سکوت می‌کنم. شدیداً نشخوار فکری دارم» (کد ۱۴).

بحث

ازدواج یک رفتار پیچیده انسانی بوده و تعیین‌کننده‌های چندبُعدی و متنوعی دارد که قطعاً نگاه تک‌بُعدی به آن، منظره ناقصی از آن را نمایان می‌کند. خانواده، فرهنگ، جامعه، اقتصاد، و حتی سیاست در کنار فرد بر روی تصمیم و اقدام به ازدواج اثرگذارند. باین حال، از آنجایی که هر کدام از این منابع، عمق و پیچیدگی قابل توجهی دارند، نگاه سطحی و کلی به تمام آن‌ها به صورت یک‌جا نمی‌تواند واقعیت آن را به خوبی نمایان کند. از این‌رو مطالعه عمیق و ژرف هر کدام از این دسته عوامل اثرگذار می‌تواند به تجمیع و انباشت دانش و در مرحله بعد ترکیب و ادغام آن‌ها برای داشتن دیدی جامع کمک کند. در این پژوهش تمرکز بر عوامل ذهنی و روان‌شناختی بازدارنده ازدواج بود و سعی بر درک این نکته بود که فارغ از شرایط بیرونی، چه چیزی در درون فرد می‌تواند مانعی بر سر راه ازدواجش باشد و او را در این باره دچار تردید کند.

اگر فرایند شکل‌گیری یک رابطه بادوامی مانند ازدواج را به سه بخش تقسیم کنیم، ابتدا فرد باید نگرش و نگاه مثبتی نسبت به آن داشته و تمایل به برقراری این رابطه را داشته باشد. سپس باید معیارهای مشخصی داشته باشد تا بداند دنبال چه چیزی بگردد و وقتی به مورد مناسبی رسید، بتواند تشخیص دهد طرف مقابل، فرد مناسبی برای اوست. در نهایت باید بتواند ارتباطی کارآمد برقرار کرده و آن را حفظ کند. عوامل روان‌شناختی بازدارنده‌ای که در این پژوهش شناسایی شد، مربوط به این سه بخش می‌باشد.

«به‌نظرم آزادی آدم توی ازدواج گرفته می‌شه، حالا مخصوصاً برای خانم‌ها اینکه مجبوری به یک نفر پاسخگو باشی توی رفت‌وآمدهات، توی مسافرت‌ها با دوست‌ها. اینکه تو همیشه به نفر رو داری که انگار نسبت بهش موظفی. یا مثلاً باید به خانواده همسر پاسخگو باشی» (کد ۷).

دیکتاتور بودن

برخی از مشارکت‌کنندگان بیان می‌کردند که در خانه پدری حرف آخر را می‌زنند و باید همه چیز آن‌طور باشد که آن‌ها می‌خواهند. آن‌ها برای ازدواج نیز به دنبال فردی هستند که دقیقاً همان‌طور باشد که آن‌ها می‌خواهند. یکی از نگرانی‌های آن‌ها نیز این است که طرف مقابل نخواهد این جایگاه قدرت آن‌ها را به رسمیت بشناسد. برای همین یکی از معیارهایشان این است که طرف مقابل فرزند اول نباشد، زیرا باور دارند فرزندان اول نمی‌توانند برتری جایگاه قدرت آن‌ها را تحمل کرده و باهم به تعارض برمی‌خورند.

«یه ویژگی بدی که دارم اینه که چیزی اگر بخواد اونجوری که من می‌خوام نباشه، بهمم می‌ریزه. شاید یه ذره دیکتاتورم. حس می‌کنم همه‌چی باید اونجوری که من می‌خوام باید باشه» (کد ۱۲).

هویت من بد

داشتن پنداشت منفی از خود، ارزیابی کم از توانایی‌های خود، و ارزش قائل نشدن برای خود موجب می‌شود فرد نتواند در روابط خود ارتباطی کامل و اصیل برقرار کند. این وضعیت سبب می‌شود پویایی یک رابطه گرفته شده و دچار رکود گردد. خودکم‌بینی، عزت نفس منفی و منفعل بودن سه خصلتی است که در برخی از مشارکت‌کنندگان مشاهده شد.

خودکم‌بینی

صحبت‌های برخی از مشارکت‌کنندگان حاکی از آن بود که آمادگی لازم برای بودن در یک رابطه، ازدواج، و تشکیل یک زندگی مشترک را ندارند. آن‌ها فکر می‌کنند هنوز به قدری «بی‌چه» هستند که نمی‌توانند از پس مدیریت یک زندگی برآیند.

«بعضی وقت‌ها این سؤال برام پیش میاد که واقعاً آماده ازدواج هستم؟ هنوز این رو به‌طور کامل توی خودم نمی‌بینم که بتونم از پسش بریام» (کد ۹).

عزت نفس منفی

احساس خودارزش‌مندی پایین و عزت نفس منفی سبب می‌شود فرد در رابطه احساس خوبی نداشته و حقی را برای خود قائل نباشند. این احساس منفی در فرد، طرف مقابل را نیز خسته می‌کند، زیرا هرچه برای برقراری ارتباطی اصیل و برابر تلاش می‌کند، ناکام مانده و فرد در باتلاق احساس من بد گرفتار شده است.

ترس از طلاق و خیانت دو مورد دیگر از ترس‌های رایج نزد دختران است که در این پژوهش مشاهده شد. ترس از طلاق نزد افرادی که سنشان از سن متعارف ازدواج بالاتر رفته است، بیشتر نیز می‌شود، زیرا بدین معنی است که آن‌ها فرصت کمتری برای اشتباه و خطا در انتخاب همسر دارند؛ چراکه اگر انتخاب اشتباهی داشته و ازدواجشان به طلاق ختم شود، فرصت چشم‌گیری برای بازسازی و خودپروری مجدد نخواهند داشت. همچنین ترس از خیانت نیز با مواجهه مکرر با این پدیده در مراودات اجتماعی و تعمیم آن به تمام افراد شکل گرفته و بر تفکر فرد چیره می‌شود.

یکی دیگر از ترس‌ها و نگرانی‌های افراد به زندگی جنسی مربوط می‌شود. افراد نگران عدم رضایت‌بخشی ارتباط جنسی‌شان پس از ازدواج (خصوصاً با در نظر گرفتن تجربه کم و سواد جنسی پایین جامعه) بودند. این نگرانی زمانی بیشتر می‌شود که به این مسئله نیز توجه شود که نارضایتی جنسی می‌تواند یکی از دلایل مهم دلزدگی زناشویی، خیانت و طلاق شود. از همین رو، ترجیح می‌دهند برای اجتناب از آسیب، از ورود به آن اجتناب کنند. این نگرش منفی مانع از تشکیل یک رابطه شده و اگر رابطه‌ای هم تشکیل شود، فرد در طول رابطه به دنبال شواهدی برای تأیید ترس و نگرش منفی خود بوده و هر موردی که در جهت تأیید نگرش او باشد، برجستگی ویژه‌ای پیدا کرده و این‌گونه مانع تداوم رابطه می‌شود. این یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین همسو بوده است [۹، ۱۵، ۲۴-۲۶].

این ترس‌ها، نگرانی‌ها و نگرش‌های منفی افراد درباره ازدواج و زندگی مشترک می‌تواند تأثیرپذیرفته از رسانه‌های مکتوب (مانند کتاب، مجله، و روزنامه)، دیداری و شنیداری (مانند فیلم‌ها و سریال‌ها) و اینترنتی (مانند شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌ها) باشد. گیدنز، بندورا و گرینر در نظریات خود به تأثیر رسانه‌ها بر نگرش، انتظارات، هیجانات و رفتار انسان‌ها توجه داشته‌اند. براساس نظریه یادگیری اجتماعی آلبرت بندورا بسیاری از رفتارهای روزمره ما از رسانه‌ها تأثیر پذیرفته و الگوبرداری می‌شوند. از نظر گرینر رسانه می‌تواند ارزش‌های فرهنگی را بین افراد جامعه حفظ و تبلیغ کرده یا ارزش‌های جدیدی را به جامعه تزریق کند [۲۷]. در پژوهش‌های زیادی به اثرات مختلف رسانه‌ها در حیطه ازدواج اشاره شده است [۳، ۱۳، ۲۸-۳۳].

زیرطبقه نگرش منفی به پدیده ازدواج در برگیرنده نگاه منفی افراد به خود ازدواج یا شکل و نوع آن است و ترجیحشان روابط غیررسمی یا اشکال غیرسنتی ازدواج است و شامل مخالفت با اصل ازدواج یا عدم پایبندی به رسوم سنتی آن می‌شود. افراد به دلایل گوناگونی ممکن است نگرش منفی نسبت به ازدواج و تعهد دائمی داشته باشند و موارد جایگزین آن را ترجیح دهند. وقتی افراد نگاهی منفی به ازدواج دارند و آن را حاوی درسرهایی تحمل‌ناپذیر می‌دانند، به کلی از تن دادن به آن صرف‌نظر می‌کنند. برخی از افراد تصور می‌کنند زندگی مشترک بدون ازدواج که

برخی از این موانع مربوط به نگرش و تمایل افراد نسبت به ازدواج است. این طبقه به نگرش‌ها و ترجیحات افراد درباره موضوع ازدواج و زندگی مشترک اشاره دارد و عموماً با نگاهی منفی نسبت به ازدواج و تأهل همراه است. این طبقه شامل چهار زیرطبقه است:

۱. نگرش منفی به نتیجه ازدواج؛

۲. نگرش منفی به پدیده ازدواج؛

۳. نگرش منفی به فرزندآوری؛

۴. ترجیح اقتضائات شغلی بر اقتضائات ازدواج.

تغییرات فرهنگی و ارزشی جامعه ما در دهه‌های اخیر از نگرش سنتی به سمت نگرش مدرن بوده است. در این حالت، ارزش‌های افراد درباره ازدواج، فرزندآوری و خانواده نیز از نگاه سنتی فاصله گرفته و به سمت دنیای مدرن گرویده است. در دنیای مدرن ازدواج یک تکلیف قطعی برای همگان در برهه‌ای از زندگی‌شان نبوده؛ فرزنددار شدن نتیجه طبیعی یک زندگی مشترک نیست؛ مهم‌ترین اولویت افراد نیز خانواده نمی‌باشد. در این پژوهش نیز ما این مسئله را مشاهده کردیم که افراد نگاهی منفی به پدیده ازدواج و اشکال آن و همچنین نگرشی همراه با تردید نسبت به فرزنددار شدن داشتند. آن‌ها کسب دستاوردهای اجتماعی، تحصیلی و شغلی و حفظ آن‌ها را بر ازدواج ترجیح می‌دادند.

زیرطبقه نگرش منفی به نتیجه ازدواج دربرگیرنده نگرش منفی توأم با نگرانی افراد درباره روند و نتیجه زندگی مشترک است و شامل ترس از رابطه نامطلوب، ترس از طلاق، ترس از خیانت و ترس از ملال‌انگیزی رابطه جنسی می‌شود. برخی از مشارکت‌کنندگان نگرانی زیادی درباره نامطلوب بودن و خوب پیش نرفتن رابطه خود داشتند. آن‌ها از اینکه انتخابشان نادرست و اشتباه باشد می‌ترسیدند. ناآگاهی و عدم شناخت کافی افراد از ازدواج و زندگی متأهلی می‌تواند موجب ترس از آن شود. عدم شناخت درست و آگاهی کافی، احتمال انتخاب اشتباه را بالا برده و پایداری و رضایت‌بخشی زندگی مشترک را تهدید می‌کند.

یکی دیگر از دلایل ترس افراد از نامطلوب پیش رفتن روابطشان، تعمیمی است که افراد نسبت به یک تجربه شکست قبلی داده و روابط پیش‌روی خود را نیز براساس نتیجه نامطلوب رابطه قبلی خود ارزیابی می‌کنند. برخی افراد وقتی یک ناکامی عاطفی را تجربه می‌کنند، از آن پس، وقتی می‌خواهند وارد رابطه جدیدی شوند، به یاد آن ناکامی افتاده و پیش‌بینی می‌کنند که این رابطه هم یک ناکامی دیگر را برای آن‌ها به ارمغان می‌آورد. علاوه بر این، دیدن تجارب نامطلوب دیگر زنان نیز در ایجاد این ترس و نگرانی بی‌تأثیر نمی‌باشد.

مطلوب‌تر است، اقتضائات شغلی را بر اقتضائات ازدواج ترجیح دهند. دلیل این امر می‌تواند آن باشد که افراد ازدواج را در تعارض با تحصیلات، اشتغال و پیشرفت اجتماعی می‌دانند. علاوه بر خود دختران، خانواده‌هایشان و جامعه نیز این ارجحیت را برای اهداف اجتماعی و اقتصادی نسبت به ازدواج قائل می‌باشند. مطالعات پیشین نیز به این موارد به‌عنوان مانعی بر سر راه ازدواج اشاره کرده بودند [۳، ۹، ۱۴، ۱۵، ۲۴، ۲۹].

یکی دیگر از موانع روان‌شناختی شناسایی شده در این مطالعه که بازدارنده دختران در اقدام به ازدواج است، باورهای شناختی ایدئال‌گرایانه بود. این طبقه به آن دسته از بایندونبایدها، استانداردها و انتظاراتی اشاره دارد که افراد از شریک عاطفی و زندگی مشترک خود در سر دارند. این باورها در چهار حوزه مختلف هستند: ۱. ویژگی‌های آرمانی شخصیتی؛ ۲. ویژگی‌های آرمانی ارتباطی؛ ۳. ویژگی‌های آرمانی اقتصادی-اجتماعی؛ و ۴. ویژگی‌های آرمانی خانوادگی.

این طبقه بیشتر به توقعات متعدد و ایدئال‌گرایانه اشاره دارد. وقتی انتظارات، تصورات و باورهای فرد با دنیای واقعی مغایر باشد، برآورده نشده و این عدم دستیابی به خواسته‌ها سبب نارضایتی، سرخوردگی و دلزدگی می‌شود. هنگامی که افراد در دنیای واقعی به دنبال ایدئال‌های خود هستند، طبیعی است نتوانند آن‌ها را به‌صورت کامل یافته و اگر به معیارها و خواسته‌های خود انعطاف ندهند، ناکامی، محتمل‌ترین نتیجه خواهد بود. این افراد با نپذیرفتن درخواست‌های موجود، به دنبال شاهدهای با اسب سفید بوده و از آنجایی که فرد دنیای فانتزی آن‌ها هیچ‌گاه پیدا نمی‌شود، اگر از برخی معیارها و خواسته‌های خود صرف‌نظر نکنند، تا سنین بالاتر نیز مجرد مانده و در نهایت وارد مرحله تجرد قطعی می‌شوند. به این مسئله در پژوهش‌های پیشین اشاره شده بود [۲۵، ۳۴].

زیرطبقه ویژگی‌های آرمانی شخصیتی به این موضوع اشاره دارد که افراد دوست دارند شریکشان خصلت‌ها و ویژگی‌های فردی و شخصیتی داشته باشد که شامل بلوغ و پختگی، جذابیت، پیشرفت‌گرایی و سلامت‌محوری باشد. آنتونی گیدنز بیان می‌کند «امروزه ازدواج به‌صورت رابطه‌ای درآمدی است که دلیل پیدایش و تداوم آن، ناشی از احساس رضایت عاطفی خاصی است که از هم‌زیستی با همسر به‌دست می‌آید» [۲۷]. حال آن‌که در این پژوهش نیز شاهد آن بودیم «دلنشینی» یکی از معیارهای مهم و اولیت‌های ارجح افراد برای انتخاب همسر بود که وجودش می‌توانست موجب نادیده گرفتن ضعف‌ها و فقدان‌های موجب نادیده گرفتن قوت‌های خواستگار شود. برخی از پژوهشگران دیگر نیز به مفهوم مشابهی اشاره کرده بودند [۲۷، ۳۲، ۳۵-۳۷].

زیرطبقه ویژگی‌های آرمانی ارتباطی به باورها و انتظاراتی اشاره

دیگران از آن خبر ندارند، مشکلات به مراتب کمتری داشته و این حضور دیگران است که زندگی مشترک را با مشکل مواجه می‌کند. از همین‌رو، ترجیح می‌دهند با فردی در ارتباط و هم‌خانه باشند اما ازدواج رسمی را نپذیرند. زارعان نیز در پژوهش خود این عدم تمایل به ازدواج را شناسایی کرده بود [۲۵].

برخی افراد نه با خود ازدواج، بلکه با شکل و فرآیند آن مشکل دارند. امروزه افراد نمی‌توانند بپذیرند مثل گذشتگان می‌شود اولین برخورد با خواستگار در جلسه خواستگاری باشد و بعد از آن از یکدیگر آشنایی بیشتری به دست آورند. ترجیح جوانان امروزی آشنا شدن با فردی، وقت گذراندن با او و درنهایت در صورت علاقه‌مندی به یکدیگر، ازدواج کردن است. این ترجیح سبب می‌شود مواردی که ممکن است مناسب باشند، اما ابتدا با خانواده خود برای آشنایی پیش‌قدم شوند، پذیرفته نشوند. هیچ پژوهشی تاکنون به این موضوع به‌عنوان مانعی برای ازدواج اشاره نکرده بود.

زیرطبقه نگرش منفی به فرزندآوری نیز یکی دیگر از مفاهیم جدید بود که در پژوهش‌های پیشین به آن به‌عنوان یک مانع برای ازدواج اشاره‌ای نشده بود. این زیرطبقه دربرگیرنده نگاه منفی و نامطلوب افراد نسبت به داشتن فرزند به‌عنوان یکی از مراحل چرخه زندگی^{۳۴} است و شامل مسئولیت‌زا دانستن فرزندآوری و بی‌تمایلی به فرزندآوری می‌شود. والد شدن اگر مانعی برای برخی از افراد نباشد، اما آن‌ها را دچار تردید می‌کند. تصور آن‌ها از فرزنددار شدن، متحمل شدن مسئولیت‌های فراوان و دردسرهای بی‌پایان است. این افراد نگران آنند که عدم تفاهم با همسر درباره موضوع فرزنددار شدن سبب اختلاف و تعارض و دلسرد شدن طرفین از رابطه شود. از همین‌رو، نسبت به ازدواج با نگاهی تردیدآمیز می‌نگرند.

زیرطبقه ترجیح اقتضائات شغلی بر اقتضائات ازدواج در برگیرنده ترجیح و اولویت اهداف شغلی و حرفه‌ای بر ازدواج و زندگی مشترک نزد افراد است و شامل تراحم نقش‌های تخصص و وظایف کاری می‌باشد. در این پژوهش دیدیم که نزد برخی افراد رسیدگی به تحصیلات، حفظ پرستیژ نقش تخصصی و رسیدگی به وظایف کاری از اهمیت بیشتری نسبت به ازدواج و تشکیل خانواده برخوردار بود. شرایط خاص جامعه امروز می‌تواند یکی از عوامل سوق‌دهنده جوانان به این سو باشد. در دنیای امروز، تحصیلات مقدمه ورود به بسیاری از مشاغل سطح متوسط و بالا است. وقتی در شغلی مشغول هستید باید پرستیژ تخصصی و حرفه‌ای خود را حفظ و حجم کاری زیادی را تحمل کنید. علاوه بر این، بی‌ثباتی و عدم اطمینان از شرایط شغلی و مالی نیز در دنیای مدرن به مقدار قابل‌توجهی بیشتر از گذشته است. این امر به نوعی موجب می‌شود افراد برای رسیدن به خواسته خود که همانا جایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتر از طریق شغل

و انعطاف‌پذیری شرایط کاری بود. برخی افراد به دنبال ارتقای جایگاه اجتماعی-اقتصادی خود در ازدواج هستند و ازدواجی که به این مهم منجر نشود را بی‌ارزش و نامطلوب تلقی می‌کنند. نگاه آن‌ها به ازدواج، نگاهی کاملاً مادی‌گرایانه بوده و حاکی از آن است که آن‌ها ابتدا هدف و فلسفه ازدواج که پیمانی دائمی بین دو فرد برای شریک بودن زندگی‌شان با یکدیگر به‌منظور رشد و پرورش هر دو طرف است را درک نکرده‌اند. از دید آن‌ها، ازدواج چیزی جز دردسر، مشکل، بار اضافه و مصیبت نیست که حال اگر از قیل آن، پول چشم‌گیری وارد زندگی فرد بشود، این مسائل قابل تحمل هستند؛ و لا غیر. با این انتظار، سخت می‌توان تصور کرد که این افراد بتوانند ازدواجی مطلوب و بادوام داشته باشند. در پژوهش‌های پیشین نیز به این موضوع اشاره شده بود [۲۴، ۲۳، ۳۵].

با این حال این پژوهش‌ها درباره معیار شرایط کاری انعطاف‌پذیر به‌عنوان مانعی در برابر ازدواج، صحبتی نکرده بودند. برخی افراد از کسانی که مشاغل کارمندی و چارچوب‌دار داشته باشند گریزان بوده و مایلند همسر آینده‌شان شغلی با شرایط منعطف داشته و به قیدوبندی که شخص یا سازمان دیگری آن را تعیین کرده باشد مقید نباشد. این معیار و خواسته مغایر با معیار است که پیش از این خصوصاً نزد خانواده‌ها وجود داشته است. با تغییر نوع مشاغل و اهمیت روزافزون تخصص، دیگر استخدام در ادارت و کارمند بودن، شغل رویایی عموم جامعه نبوده و توانایی کسب درآمد از طریق توانایی‌های فردی جای مقید بودن به یک چارچوب از پیش تعیین‌شده را گرفته است. آزادی‌های زمانی و مکانی این مشاغل و امکان ارتقای شغلی چشم‌گیر نکات مثبتی است که افراد تمایل به داشتن این مشاغل دارند و حاضرند بی‌ثباتی مالی آن نسبت به مشاغل کارمندی را به جان بخرند.

زیرطبقه ویژگی‌های آرمانی خانوادگی نیز به انتظارات و استانداردهای افراد درباره خانواده همسرشان اشاره داشت که شامل تمایز یافتگی و اصالت خانوادگی می‌شد. یکی از استنباط‌هایی که می‌توان از این زیرطبقه داشت این است که اگرچه زمانی جوانان برای ازدواج صرفاً به خود طرف مقابل توجه می‌کردند و خانواده او را نادیده می‌گرفتند، اما مشاهده کردیم که امروزه دختران به اهمیت خانواده در شکل‌گیری شخصیت و منش فرد آگاه بوده و به دنبال فردی با خانواده‌ای مطلوب هستند.

با این حال به نظر می‌رسد هنوز افراد دیدگاه پخته و مشخصی در مورد این موضوع که خانواده خوب برای ازدواج چه خانواده‌ای است ندارند. بسیاری از مشارکت‌کنندگان به این موضوع اشاره می‌کردند که اینکه خانواده طرف مقابل چگونه باشد، بسیار مهم است، اما وقتی از آن‌ها سؤال می‌شد چه خانواده‌ای مدنظر آنان است یا خانواده خوب و مناسب از نظر آنان چیست، پاسخ واضح و روشنی نداشتند. آن‌ها به‌صورت کلی بیان می‌کردند خانواده‌ای که خوب و صمیمی باشند، باهم دعوا و درگیری نداشته باشند،

دارد که افراد در مورد ارتباطشان با شریک عاطفی خود دارند و شامل تفاهم همه‌جانبه و عشق افسانه‌ای بود. این انتظارات از طرفی به این موضوع اشاره دارد که افراد به دنبال فردی هستند که از همه‌نظر شبیه‌شان بوده و در همه زمینه‌ها باهم تفاهم داشته باشند. از طرف دیگر آن‌ها به دنبال برقراری یک رابطه عاشقانه فانتزی و ایدئال با او هستند. حال آن‌که در بیشتر مواقع، می‌توان فردی را یافت که شباهتی نسبی با ما داشته باشد و قطعاً در برخی موارد از ما متفاوت خواهد بود. این افراد به دنبال فردی کاملاً شبیه خود می‌گردند، زیرا تصورشان از یک رابطه عاطفی و زندگی مشترک، دو فردی است که باهم «یکی بوده» و هیچ‌گونه تعارض و مغایرتی با همدیگر ندارند. آن‌ها برداشتی فانتزی و غیرواقعی از عشق و رابطه عاطفی داشته و رابطه‌ای را عاشقانه می‌دانند که دو نفر به‌صورت مطلق اولویت نخست همدیگر بوده و در همه کارها همدیگر را همراهی کنند. این تصور سبب می‌شود افراد، بسیاری از خواستگارهایشان را به دلیل عدم تفاهم کامل در تمام مسائل، رد کرده، به دنبال خویشتن خود در دیگری بوده و این‌گونه ازدواج خود را به تأخیر بیندازند.

همان‌طور که در بحث پیرامون نگرش‌های شناختی منفی‌نگرانه بیان شد، باورهای افراد نیز می‌تواند تحت تأثیر رسانه‌ها قرار گرفته باشد. براساس اظهار مشارکت‌کنندگان، رسانه‌ها و داستان‌هایی که آن‌ها از کودکی با آن مواجه بودند، در شکل‌گیری این پنداشت و تصورات، اثرگذار بوده‌اند. فیلم‌ها و سریال‌های مختلف، عموماً یک رابطه زن‌وشوهری بی‌عیب‌ونقص و کامل را به تصویر می‌کشند و این‌گونه نشان می‌دهند که اگر تعارض و مسئله‌ای است، در انتها حل خواهد شد. در داستان‌های عاشقانه، «عاشق در نهایت به معشوق خود می‌رسد و سال‌ها به خوشی در کنار هم زندگی می‌کنند». این داستان‌ها معمولاً با وصال عاشق و معشوق به پایان می‌رسد و هیچ داستانی از مسائل و روزمرگی‌های بعضاً کسل‌کننده یک زندگی مشترک صحبت نمی‌کنند.

هرچند که پژوهش‌های پیشین به معیار تفاهم در همه ابعاد اشاراتی داشته‌اند [۹، ۱۳]، اما درباره انتظارات و تصورات فانتزی افراد پیرامون رابطه عاطفی صحبتی نکرده بودند و این مفهوم برای نخستین بار در این پژوهش به‌صورت مستقیم به‌عنوان مانعی بر سر راه ازدواج بیان شده است. همچنین در این پژوهش از منظر دیگری به تمایل به ازدواج با فردی دارای تحصیلات دانشگاهی نگرسته شد. در واقع دختران به دنبال فردی با تحصیلات دانشگاهی هستند، زیرا تصور می‌کند افرادی که محیط دانشگاهی را تجربه می‌کنند، افرادی متفاوت با دید بازتری هستند و می‌توانند درکی متقابل و زبانی مشترک با آن‌ها داشته باشند.

زیرطبقه ویژگی‌های آرمانی اقتصادی-اجتماعی به انتظارات افراد در مورد شرایط اقتصادی-اجتماعی لازم و ایدئال طرف مقابل برای پذیرفته شدن اشاره داشت که شامل کفایت مالی

ارتباط‌های معنی‌دار و مطلوب را کاهش می‌دهند. این افراد وقتی ارتباطی هم ایجاد می‌کنند، با نگره‌داشتن آن ارتباط در سطح، عدم ابراز احساسات عمیق و داشتن اهداف کوتاه‌مدت، از افزایش صمیمیت در رابطه خود جلوگیری کرده و دوام آن را به خطر می‌اندازند. برخی مواقع از ابتدا می‌توان پیش‌بینی کرد که این ارتباط، آینده مطلوبی نخواهد داشت. در چنین روابطی اگر فرد قصد خودفربیی داشته باشد، می‌تواند نافرجام بودن رابطه‌اش را ببیند؛ اما به دلایل مختلفی همچون منافع مادی و غیرمادی، عقده‌های عاطفی و طرح‌واره‌های شناختی و هیجانی، یا اختلالات روان‌شناختی، به ماندن در آن رابطه ناپایدار اصرار ورزیده و سرمایه‌گذاری عاطفی چشمگیری انجام می‌دهد. وقت گذاشتن برای چنین ارتباطی در بیشتر مواقع موجب بدبینی و اجتناب از روابط بعدی خواهد شد و روابط فرد را محدودتر از گذشته خواهد کرد. هر چند برخی پژوهش‌ها به روابط سطحی و محدود به‌عنوان موانع ازدواج اشاره کرده بودند [۲۵، ۳۲، ۳۳]، اما پژوهشی به تعلقات ناپایدار به‌عنوان یکی از موانع ازدواج اشاره نکرده بود.

زیرطبقه هیجان‌مداری دربرگیرنده تکیه افراد بر هیجانات، شهود، و تکانه‌هایشان بوده و شامل بدبینی، تنوع‌طلبی و تصمیم‌گیری غیرمنطقی می‌باشد. انسان منابع مختلفی برای کسب اطلاعات از محیط پیرامون، پردازش آن‌ها و تصمیم‌گیری و اقدام براساس آن را در اختیار دارد. به‌کارگیری مناسب هر منبع و روش در موقعیت خود سبب می‌شود افراد بتوانند عملکرد مؤثرتر و مناسب‌تری از خود نشان دهند، اما استفاده از صرفاً یک منبع به‌صورت افراطی و در موقعیت نامناسب، موجب تحریف ادراک واقعیت، پردازش نادرست و ناکارآمدی تصمیمات و اقدامات فرد می‌شود. برخی افراد به‌جای استفاده مناسب از منطق و تعقل، تکیه بیش‌ازحدی بر شهود، هیجان و تکانه‌های خود کرده و تصمیماتی می‌گیرند که کارآمدی لازم را برای آن‌ها نخواهد داشت. این افراد بدون دلیل مشخصی، فردی به دلشان نشست یا از او بدشان می‌آید و ادامه ارتباطشان با او، تحت تأثیر این هیجان قرار گرفته و ثبات و کیفیت آن را به خطر خواهد انداخت. یکی از جنبه‌های نتیجه‌گیری‌های نامناسب آن‌ها که براساس شواهد و اطلاعات ناقص و تحریف‌شده است، تعمیم تجارب نامطلوب خود و آشنایشان به موقعیت‌های پیش‌روی خود است. این افراد از آنجایی که از یک فردی آسیب دیده‌اند، نسبت به همگان بدبین شده و آینده هر ارتباطی را به‌صورت نامطلوب پیش‌بینی می‌کنند. این بدبینی سبب می‌شود از هر رابطه‌ای اجتناب ورزیده و نتوانند یک ارتباط بادوام مانند ازدواج را تجربه کنند.

فعله‌گری و همکارن [۱۳]، بنی‌جمالی و صادقی فسایی [۳۸]، عباس‌زاده و نیک‌دل [۳۵]، و زارعان [۲۵] بدبینی نسبت به دیگران را نتیجه گسترش روابط بین دو جنس نسبت به گذشته و تجارب نامطلوب از روابط پیشین و تعمیم آن به تمام افراد دانستند. با این حال پژوهشی یافت نشد که به تصمیم‌گیری

یا اصیل و خوب باشند. به‌نظر می‌رسد این موضوع نیز از تصورات فانتزی و افسانه‌ای افراد از زندگی مشترک ناشی می‌شود. درواقع وقتی آن‌ها نگاه واقع‌بینانه‌ای از زندگی مشترک نداشته و تصویری از اینکه چه مشکلات و چالش‌هایی در زندگی روزمره و تعاملات مختلف آن‌ها ممکن است رخ دهد، نمی‌توانند بگویند دوست دارند خانواده طرف مقابل چگونه باشد تا از احتمال بروز این چالش‌ها و تعارضات تا حد امکان پیشگیری به عمل آید. در میان پژوهش‌های پیشین، پژوهشی یافت نشد که به این مفهوم به‌عنوان مانعی در برابر ازدواج افراد اشاره‌ای کرده باشد.

سومین بازدارنده روان‌شناختی شناسایی شده در این مطالعه که مانعی برای دختران در جهت اقدام به ازدواج است، ویژگی‌های شخصیتی فردگرایانه بود و به مشخصه‌ها و خصلت‌هایی در افراد اشاره دارد که با مفهوم زوجیت و زندگی مشترک در تعارض بوده و می‌تواند در شروع یک رابطه یا در تداوم آن برای طرفین، مسائل چالش‌برانگیزی را ایجاد کند. این طبقه شامل پنج زیرطبقه می‌باشد: ۱. تمامیت‌خواهی، ۲. صمیمیت‌گریزی، ۳. هیجان‌مداری، ۴. خودمحوری، و ۵. هویت من‌بد.

زیرطبقه تمامیت‌خواهی دربرگیرنده ویژگی‌های کمال‌گرایانه بوده و شامل جزئی‌نگری و بهانه‌گیری، وسواس مقایسه و نشخوار فکری می‌باشد. افراد کمال‌گرا به‌دنبال فردی کامل و بی‌عیب هستند. آن‌ها با هر فردی مواجه می‌شوند، نقصی را در او یافته و او را رد می‌کنند. مقایسه مکرر طرف مقابل با دیگران، سبب می‌شود فرد بالاخره یک ویژگی را در دیگری ببیند که طرف مقابل (خواستگارش) از آن بی‌بهره بوده و سبب رد کردن او شود. این مقایسه‌های دائمی، درگیری‌های ذهنی فراوانی برای فرد ایجاد می‌کند که اجازه لذت بردن از یک رابطه را از او دریغ می‌کند. فردی که جزئی‌نگر و مقایسه‌گر بوده و دائم درحال تحلیل طرف مقابل است، رابطه‌ای که حتی ممکن است مناسب باشد را نامناسب یافته و آن را به نحوی به انتها خواهد رساند و این گونه از ازدواج بازمی‌ماند.

رضانی و قلتاش نیز در پژوهش خود اشاره کردند که یکی از دلایل تجرد برخی دختران این است که سخت‌گیری بیش از حدی به خرج داده و طرف مقابل را زیر ذره‌بین قرار می‌دهند و در نتیجه هیچ‌گاه فرد بی‌عیبی را نیافته و همه را رد می‌کنند [۳۲]. این تمامیت‌خواهی و جزئی‌نگری سبب می‌شود فرد هیچ‌گاه شریک عاطفی مناسب خود را پیدا نکند [۳]. با این حال پژوهشی به‌صورت مستقیم به مقایسه کردن‌های مکرر و نشخوارهای فکری به‌عنوان یکی از موانع ازدواج اشاره‌ای نکرده بود.

زیرطبقه صمیمیت‌گریزی در برگیرنده عدم تمایل افراد به صمیمیت و اجتنابشان از روابط جدی بوده و شامل روابط محدود، روابط سطحی، و تعلقات ناپایدار می‌باشد. برخی افراد با حضور کم در اجتماع و جمع‌های دوستانه، شانس خود برای برقراری

غیرمنطقی به‌عنوان یکی از موانع ازدواج اشاره‌ای کرده باشد.

- زیرطبقه خودمحوری دربرگیرنده ویژگی‌های خودخواهانه و خودمدارانه بوده و شامل محدودیت‌گریزی، مسئولیت‌گریزی و دیکتاتور بودن می‌باشد. در این پژوهش دیدیم که برخی افراد حتی از پذیرش مسئولیت‌های زندگی روزمره خود اجتناب کرده و آن را به‌صورت کامل برعهده نمی‌گیرند. آن‌ها از ناتوانی خود در پذیرش مسئولیت یک زندگی مشترک سخن گفتند. در دهه‌های اخیر موازی با افزایش استقلال و آزادی، مسئولیت‌پذیری در افراد رشد پیدا نکرده و نسل جوان به میزان کمتری حاضر به پذیرش مسئولیت‌ها و تعهدات ازدواج است.

بخشی از این اجتناب از تعهد ازدواج، ناشی از ترس از دست دادن آزادی فردی است. ترس از محدود شدن آزادی و استقلال تحت تأثیر جنسیت قرار داشته و برای زنان ازدواج برابر است با مسئولیت‌هایی مازاد بر مسئولیت‌های زندگی شخصی و حرفه‌ای. حال آنکه ازدواج به آن شدت، دامنه مسئولیت مردان را حداقل در جامعه‌های مردسالار که وظایف خانه و خانه‌داری بیشتر برعهده زنان است، اضافه نمی‌کند. از همین‌رو، طبیعی به نظر می‌رسد که زنان بیشتر از مردان ازدواج را پدیده‌ای مسئولیت‌زا، محدودیت‌زا و مخل استقلال و آزادی خود قلمداد کرده و هرچه ارزش بیشتری برای آزادی و استقلال خود قائل باشند، به همان میزان ترس از دست دادن بیشتری هم خواهند داشت. در برخی موارد آزادی‌های فرد در خانواده خود آن‌چنان زیاد است که فرد حاضر به دست کشیدن از آن‌ها به بهای ازدواج نیست؛ گاهی نیز خود خانواده با فشارهایی که به فرزند خود وارد کرده او را از تن دادن به هر محدودیتی فراری می‌دهند. این افراد ازدواج را تکرار شرایط محدودکننده خانوادگی خود دانسته و از این‌رو حاضر به ازدواج نیستند.

در پژوهش‌های پیشین نیز این میل به استقلال و آزادی و بی‌میلی به محدودیت و صرف‌نظر کردن از بخشی از فردیت خود را در بین دختران شناسایی کرده‌اند [۹، ۲۴، ۳۳، ۳۵، ۳۸-۴۱].

- خودرایی و دیکتاتور بودن دیگر ویژگی خودمحورانه بود که در افراد دیده شد. این افراد تمایل به حفظ اقتدار و سلطه بر اطرافیان خود دارند و از اینکه چیزی برخلاف میل آن‌ها اتفاق بیافتد بیزارند. این در حالی است که ذات یک رابطه عاطفی کارآمد، برابری و توازن نسبی قدرت بین طرفین است. سلسله مراتب قدرت غیرمنعطف و دیکتاتورگونه، به مرور زمان دلزدگی را برای هر دو طرف ایجاد می‌کند و ثبات و کفایت یک رابطه را تهدید می‌کند. زارعان نیز در پژوهش خود به این موضوع اشاره کرده است [۲۵].

- زیرطبقه هویت من بد دربرگیرنده احساس و نگاه منفی نسبت به خود بوده و شامل خودکم‌بینی، عزت نفس منفی و منفعل بودن می‌باشد. خودپنداره و عزت نفس منفی در دختران سبب

می‌شود توانایی برآمدن از پس مسئولیت‌های زندگی مشترک را در خود ندیده و از پذیرش خواستگار اجتناب کنند. این افراد حتی اعتمادبه‌نفس برقراری ارتباط را نیز در خود نمی‌بینند؛ با ادامه این روند و مجرد ماندن تا سنین بالاتر، احساس بی‌کفایتی، ناکارآمدی و فقدان شرایط لازم برای ازدواج در آنان ایجاد می‌شود. این احساس ناتوانی و ناکارآمدی به انفعال و بی‌ارادگی در افراد منجر می‌شود. در پژوهش‌های پیشین نیز به مفاهیم مشابهی اشاره شده بود [۳، ۱۳، ۲۵، ۳۲، ۳۵].

نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های این پژوهش، سه مؤلفه روان‌شناختی مهم را می‌توان در شکل‌گیری یک رابطه کارآمد و پایدار که به ازدواج منجر شود در نظر گرفت: ازیک‌سو فرد باید نگرش و نگاهی مثبت نسبت به آن داشته و متمایل به برقراری این رابطه باشد؛ ازسوی دیگر، باید معیارهای مشخصی داشته باشد تا بداند دنبال چه فردی بوده و وقتی به مورد مناسبی رسید، بتواند ارزیابی کند آیا طرف مقابل، فرد مناسبی برای اوست یا خیر. درنهایت باید بتواند این ارتباط را برقرار کرده و آن را حفظ کند.

برخی افراد به‌دنبال نگرانی و ترسی که از نامطلوب پیش رفتن رابطه، ملال‌انگیزی زندگی جنسی، احتمال وقوع خیانت و طلاق و درگیری با جنبه‌های منفی فرزنددار شدن دارند، نگرشی منفی نسبت به ازدواج داشته و آینده‌ای منفی و توأم با آسیب را برای ازدواج خود پیش‌بینی می‌کنند؛ تاآنجا که برخی از آن‌ها به‌دلیل این نگرانی‌ها، به‌طور کامل از ازدواج صرف‌نظر کرده و روابط مقطعی و غیررسمی را به ازدواج دائم ترجیح می‌دهند. دیگرانی که مخالف قاطع ازدواج نیستند، با تجربه این نگرانی‌ها، در تصمیم‌گیری خود مردد شده و آن را به تعویق می‌اندازند تا بتوانند برای مدتی از آن اجتناب کنند.

از جنبه‌ای دیگر، لازم است فرد باورها، انتظارات و خواسته‌های خود درباره همسر آینده، رابطه عاطفی و زندگی مشترک را شناخته تا بتواند در موقعیت‌هایی که قرار می‌گیرد، ارزیابی مناسبی داشته و تشخیص دهد طرف مقابل، فرد مناسبی برای اوست یا خیر. در اینجا اگر فرد دید روشنی از خواسته‌ها و انتظاراتش نداشته، یا باورهایی خلاف واقعیت و انتظاراتی سطح بالا داشته باشد، در انتخاب شریک عاطفی و تشکیل زندگی مشترک با چالش روبه‌رو خواهد شد.

علاوه‌براین موارد، برای تشکیل و حفظ یک رابطه معنی‌دار بلندمدت کارآمد، وجود ویژگی‌های فردی خاصی ضروری می‌باشد. برخی ویژگی‌های شخصیتی، مانع از شکل‌گیری یک ارتباط باکفایت شده یا به‌تمام یک رابطه معنی‌دار منجر می‌شوند. ازآنجایی که خصلت‌های فردگرایانه موجب نادیده‌گرفته شدن دیگران شده و خودمحورانه می‌باشد، مانعی برای آغاز رابطه‌ای عاطفی و عمیق می‌باشد. حتی اگر چنین رابطه‌ای شکل بگیرد،

شد. قبل از انجام مصاحبه، آگاهی‌های لازم در زمینه هدف و روش مطالعه به مشارکت‌کنندگان داده شد. همچنین جهت ضبط صدا و یادداشت‌برداری حین مصاحبه نیز از آن‌ها رضایت کتبی دریافت شد.

حامی مالی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد سید محسن خیرخواه علوی رشته مشاوره خانواده، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان در دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی می‌باشد. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت این دانشگاه، از این پژوهش حمایت مالی به عمل آورد.

مشارکت‌نویسندگان

مفهوم‌سازی: بهمن بهمنی و سید محسن خیرخواه علوی؛
روش‌شناسی: کیانوش عبدی و سید محسن خیرخواه علوی؛
تحقیق: سید محسن خیرخواه علوی؛ نگارش و ویراستاری: تمام نویسندگان.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران از مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی که از طرح پژوهشی حاضر حمایت لازم را به عمل آوردند و همکاری صمیمانه مشارکت‌کنندگان پژوهش، تشکر و قدردانی می‌کنند.

به‌دلیل عدم توازن که این خصلت‌ها در رابطه ایجاد می‌کنند، رابطه به سرانجامی نافرجام محکوم خواهد بود. از همین‌رو، فردی که ویژگی‌های فردگرایانه‌ای داشته باشد به‌دلیل ناتوانی در آغاز و حفظ یک رابطه، از ازدواج باز می‌ماند.

در انجام این مطالعه محدودیتی وجود نداشت و به تمام اهداف از پیش تعیین‌شده دست یافتیم. از یافته‌های این مطالعه می‌توان برای ارائه آموزش‌هایی واقعیت‌محور، کارکردی، و به‌دور از ایدئولوژی‌های خاص درباره مفاهیم عشق، رابطه عاطفی، ازدواج، و زندگی مشترک به افراد به‌منظور کاهش ترس‌ها و نگرانی‌ها و تصورات اشتباهشان از ازدواج و زندگی مشترک؛ ارائه آموزش‌هایی گروهی به‌منظور کاهش ویژگی‌های فردگرایانه و تقویت ویژگی‌های همدلانه و برابرنگرانه برای پذیرفتن مقتضیات زندگی مشترک؛ تسهیل شرایط تحصیل و اشتغال برای جوانان به‌منظور کسب دستاوردهای تحصیلی و شغلی هم‌زمان با متأهل شدن؛ و تدوین سیاست‌هایی برای فرهنگ‌سازی واقعیت‌مدارانه و به‌دور از ایدئولوژی‌های خاص در زمینه ازدواج و زندگی مشترک از طریق انواع مختلف رسانه‌ها بهره برد.

همچنین پیشنهاد می‌شود مطالعاتی به‌منظور شناسایی معیارهای مهم و اثرگذار در ازدواج و زندگی مشترک رضایت‌بخش و باکفایت؛ شناسایی نگرش‌ها، انتظارات، تصورات، و بایدهونبایدهای افراد درباره ازدواج؛ بررسی میزان و چگونگی تأثیر انواع رسانه‌ها بر شکل‌گیری مفاهیم عشق، رابطه عاطفی، ازدواج و خانواده؛ و شناسایی خصوصیات تسهیل‌کننده و بازدارنده رابطه عاطفی و ازدواج باکفایت انجام شود.

در انتها باید اشاره کرد که این موارد صرفاً بدون در نظر گرفتن شرایط بیرونی بوده و به معنی آن نیست که اصلی‌ترین مانع ازدواج دختران، خودشان هستند. ازدواج و رابطه عاطفی یکی از پیچیده‌ترین رفتارهای انسانی بوده که از عوامل متعددی تأثیر پذیرفته و بر جنبه‌های گوناگونی از زندگی انسان نیز تأثیر می‌گذارد. برای یک ازدواج مطلوب و مناسب، در کنار فراهم بودن شرایط بیرونی ضروری، نیاز است خود فرد نیز نگرشی مثبت، باورهای واقعیت‌گرایانه و خصوصیات همدلانه و برابرنگرانه داشته باشد تا بتواند یک زندگی مشترک مطلوب و کارآمد را تشکیل دهد و آن را حفظ و شکوفا کند.

ملاحظات اخلاقی

برای انجام این مطالعه، مجوز اخلاقی به شماره IR.USWR. REC.1402.137 از دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی دریافت شد. در روند مطالعه، اصول اخلاقی اختیار، استقلال، و محرمانگی درمورد مشارکت‌کنندگان مدنظر قرار گرفت. جهت ورود به مطالعه از کلیه مشارکت‌کنندگان رضایت آگاهانه کتبی دریافت شد و شرکت آن‌ها در مطالعه اختیاری بود. همچنین در زمینه محرمانه ماندن اطلاعاتشان به آن‌ها اطمینان خاطر داده

References

- [1] Piri Y. [Investigation of important factors in the delayed age of marriage among the Ferdowsi University of Mashhad's Students in the Years 2016-2017 (Persian)] [MA thesis]. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad; 2018. [Link]
- [2] Nouranipour R, Besharat MA, Yousefi E. An Investigation of the Correlation Between Sexual Knowledge and Attitude with Marital Satisfaction among Married Couples Inhabiting in Married Students Dormitory at Shahid Beheshti University. *Journal of Counseling Research and Development*. 2008; 6(24):27-39. [Link]
- [3] Mohd Isa NA, Misri NA, Fazlan MI, Rezali NSN, Moktar NA, Ku Aziz KA. The Perceptions of Women in Late Marriage. *e-Journal of Media and Society (e-JOMS)*. 2020; 4:2-16. [Link]
- [4] Emami A, Askari-Nodoushan A, Torkashvand Moradabadi M, Torabi F. [Marriage Postponement in Iran: District-level analysis of youth singlehood patterns (Persian)]. *Iranian Population Studies*. 2022; 7(1):35-65. [DOI:10.22034/jips.2022.324174.1149]
- [5] Iran Statistic Center. [The Results of Population and Housing General Census 1966-2016 (Persian)] [Internet]. Available from: [Link]
- [6] Kusago T. Why Did rural households permit their daughters to be urban factory workers? A case from rural Malay Villages. *Journal of Labour and Management in Development*. 2000; 1(2):1-24. [Link]
- [7] Berg-Cross L, Scholz AM, Long J, Grzeszczyk E, Roy A. Single professional women: A global phenomenon challenges and opportunities. *Journal of International Women's Studies*. 2004; 5(5):34-59. [Link]
- [8] Ferguson SJ. Challenging traditional marriage: Never Married Chinese American and Japanese American Women. *Gender & Society*. 2000; 14(1):136-59. [DOI:10.1177/089124300014001008]
- [9] Chaboki O. Causes of Girl's Spinster in Tehran. *Journal of Iranian Social Studies*. 2016; 10(2):102-23. [Link]
- [10] Kaufman G, Goldscheider F. Do Men "Need" a Spouse More Than Women?: Perceptions of the Importance of Marriage for Men and Women. *The Sociological Quarterly*; 2007; 48(1):29-46. [DOI:10.1111/j.1533-8525.2007.00069.x]
- [11] Dixon RB. Explaining cross-cultural variations in age at marriage and proportions never marrying. *Population Studies*. 1971; 25(2):215-33. [DOI:10.1080/00324728.1971.10405799] [PMID]
- [12] Hezar Jaribi J, Astin Feshan P. [Investigating the socio-economic factors influencing women's age at marriage during the last three decades (Persian)]. *Social Development & Welfare Planning*. 2010; 1(1):1-32. [DOI:10.22054/qjstd.2010.5690]
- [13] Falegari Z, Parvin S, Parsamehr M. [Investigating the reasons of the girls' marriage delay: A qualitative research (Persian)]. *Gender and Family Studies*. 2018; 6(1):127-59. [Link]
- [14] Hill ME. You can have it all, just not at the same time": Why doctoral students are actively choosing singlehood. *Gender Issues*. 2020; 37(4):315-39. [DOI:10.1007/s12147-020-09249-0]
- [15] Ntoimo LFC, Isiugo-Abanihe U. Determinants of Singlehood: A retrospective account by older single women in Lagos, Nigeria. *African Population Studies*. 2014; 27(2):386-97. [DOI:10.11564/27-2-483]
- [16] Shahanavaz S, Azam Azadeh M. [Meta-Synthesis of Singleness Study in Iran (Persian)]. *Women's Studies (Sociological & Psychological)*. 2018; 16(4):43-78. [DOI:10.22051/jwsp.2019.22028.1823]
- [17] Torabi F, Baschieri A, Clarke L, Abbasi Shavazi MJ. Marriage Postponement in Iran: Accounting for Socio economic and Cultural Change in Time and Space. *Population, Space and Place*. 2013; 19(3):258-74. [DOI:10.1002/psp.1710]
- [18] Torabi F, Shams Ghahfarokhi Z. [Factors affecting marriage delay in Iran and around the World (Persian)]. *Journal of Population Association of Iran*. 2022; 16(32):141-75. [Link]
- [19] Naseri S, Piri S. Grounded Theory: A method for scientific and practical study of development and social change. *Iranian Social Development Studies*. 2017; 9(4):7-20. [Link]
- [20] Corey G. Theory and practice of counseling and psychotherapy. Massachusetts: Cengage Learning; 2012. [Link]
- [21] Hsieh HF, Shannon SE. Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*. 2005; 15(9):1277-88. [DOI:10.1177/1049732305276687] [PMID]
- [22] Graneheim UH, Lundman B. Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*. 2004; 24(2):105-12. [DOI:10.1016/j.nedt.2003.10.001] [PMID]
- [23] Abdi K, Arab M, Rashidian A, Kamali M, Khankeh HR, Farahani FK. Exploring barriers of the health system to rehabilitation services for people with disabilities in Iran: A qualitative study. *Electronic Physician*. 2015; 7(7):14-76. [DOI:10.19082/1476] [PMID]
- [24] Ganji M, Piri H, Vahidian M. Typology of unmarried Iranian girls according to reasons of singleness. *Journal of Woman and Family Studies*. 2021; 9(1):189-212. [DOI:10.22051/jwfs.2021.30359.2366]
- [25] Zarean M. [Investigation of the reasons for delayed marriage from the viewpoint of girl students in Tehran (Persian)]. *Woman and Family Studies*. 2018; 6(2):89-110. [DOI:10.22051/jwfs.2017.14955.1426]
- [26] Damari B, Akrami F. [Sexual health challenges in Iran and the strategies for its improvement (Persian)]. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2021; 27(2):216-33. [DOI:10.32598/ijpcp.27.2.3502.1]
- [27] Azam Azadeh M. [Identifying and analyzing key factors affecting singleness in Iran (Persian)]. *Journal of Social Problems of Iran*. 2020; 10(2):157-91. [Link]
- [28] Fuladi M. [Sociological analysis of the rise in the age of marriage with emphasis on cultural elements (Persian)]. *Journal of Social Cultural Knowledge*. 2015; 5(4):77-104. [Link]
- [29] Imanzadeh A, Mohammadzadeh S, Alipour S. [Lived experiences of graduate students of Tabriz University for delayed marriage: A phenomenological research (Persian)]. *Journal of Woman in Culture Arts*. 2017; 9(4):541-60. [Link]
- [30] Kazemipoor S. [The evolution in the marriage age of women in Iran and demographic factors affecting it (Persian)]. *Woman in Development and Politics*. 2003; 2(3):103-24. [Link]
- [31] Mahdavi MS, Kaldi A, Jamand B. [Investigating the social factors affecting the reluctance of urban youth to marry (case study: Tehran) (Persian)]. *Urban Sociological Studies*. 2016; 6(19):33-60. [Link]

- [32] Ramezani G, Ghaltash A. [The lived experience of Ph.D. students of Kurdistan University in Surviving the Marriage (Persian)]. *Iranian Higher Education*; 2017; 8(4):103-28. [\[Link\]](#)
- [33] Taghadossi M, Farahani MN, Manteghi M. Changes of effective criteria in marriage (1978 to 2021) from the point of view of couple therapists: A qualitative study. *Journal of Counseling Research*. 2023; 22(87):48-85. [\[DOI:10.18502/qjcr.v22i87.13985\]](#)
- [34] Sadeghi R, Shekofteh Gohari M. [Study of the impacts of unemployment on the delayed marriage of young people in Tehran (Persian)]. *Social Development & Welfare Planing*. 2017; 8(30):142-75. [\[Link\]](#)
- [35] Abbaszade M, Nikdel N. [The study of underlying substrates of delay in girls marriage with DEA Approach (Persian)]. *Journal of WOman in Culture Arts*. 2017; 8(4):493-516. [\[DOI:10.22059/jwica.2016.61791\]](#)
- [36] Habibpour Gatabi K, Ghaffary G. [A study on the causes of rising marriage age among girls (Persian)]. *Women in Development and Politics*; 2011; 9(1):7-34. [\[Link\]](#)
- [37] Jahanbakhshi H, Fazlolahi Ghamshi S. [Exploring and classifying the reasons for the increase in marriage age among University Students (Persian)]. *Journal of Islam and Social Sciences*. 2017; 8(16):157-80. [\[DOI: 10.30471/soci.2017.1325\]](#)
- [38] BaniJamali SM, Sadeghi Fasaee S. [Young people and barriers to marriage (Persian)]. *Strategic Studies on Youth and Sports*. 2021; 20(51):9-34. [\[Link\]](#)
- [39] Mokhtari S, Yosefi Z, Manshi G. [Identification of the marriage delay phenomenon in girls: A grounded theory (Persian)]. *Journal of Applied Family Therapy*. 2021; 2(2):46-66. [\[Link\]](#)
- [40] Fallah F, Torkaman F. [Reasons and preconditions for living alone among Tehrani Women: A home of her own. (Persian)] *Journal of Social Problems of Iran*; 2020; 11(2):267-89. [\[Link\]](#)
- [41] Damari B, Masoudi Farid H, Hajebi A, Derakhshannia F, Ehsani Chimeh E. [Divorce indices, causes, and implemented interventions in Iran (Persian)]. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2022; 28(1):76-89. [\[DOI:10.32598/ijpcp.28.1.3455.1\]](#)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی